

Dr. SIMA MARKOVIĆ

KOMUNIZAM U JUGOSLAVIJI

Napomena:

- Prevod sa ruskog, prema materijalu u biblioteci Stevana Belića. Prevela Nada Banković
- Pogrešnom numeracijom glava u ruskom materijalu, izostavljene su VIII i XI glava.

S A D R Ź A J

I.	POSTANAK JUGOSLAVIJE	str. 1
II.	KONGRES UJEDINJENJA	" 2
III.	GODINA TERORA	" 3
IV.	KONGRES U VUKOVARU	" 6
V.	"NAREDBA O RADU I PORETKU"	" 9
VI.	IZBORI ZA USTAVOTVORNU SKUPŠTINU	" 12
VII.	PROGLAŠAVANJE HRVATSKE REPUBLIKE, OSNI- VACKA SKUPŠTINA, ŠTRAJK RUDARA U UGLJE- NOKOPIMA	" 13
IX.	"OBZNANA" (NAREDBA)	" 23
X.	ZAKON O ZAŠTITI DRŽAVE	" 29
XII.	BELI TEROR U JEKU	" 44
XIII.	KOMUNISTIČKI PROCES	" 47
XIV.	POUKE BELOG TERORA U JUGOSLAVIJI	" 67

I. POSTANAK JUGOSLAVIJE

Jugoslavija (ili, kako se ona zvanično naziva, Kraljevina Srba Hrvata i Slovenaca) nastala je posle rata kao rezultat propasti centralnih imperijalističkih država. Osnovu Jugoslavije sačinjavaju nekadašnja samostalna kraljevstva Srbije i Crne Gore. Ona danas obuhvata sve Srbe i najveći deo Hrvata i Slovenaca iz raznih nekad austrijskih provincija (Krajina, Štajerska, Hrvatska i Slovenija, Dalmacija, Bosna i Hercegovina, Vojvodina). Srbi, Hrvati i Slovenci tretiraju se kao tri grane jedne narodnosti, ali tek stvaranjem Jugoslavije oni su prvi put u istoriji bili ujedinjeni u jednu državu. Kako su vekovima živeli odvojeno, u potpuno različitim društvenim, ekonomskim, političkim i kulturnim uslovima, u njihovom razvoju došlo je do veoma značajnih razlika. Ipak, u danima ujedinjenja, sveopšti entuzijazam zahvatio je čak i radničku klasu onih provincija koje su se ranije nalazile pod vlašću austrougarskog imperijalizma. U danima propasti Austrougarske, jugoslovenska buržoazija slavila je svoje ujedinjenje kao nacionalnu revoluciju. No, reč r e v o l u c i j a je suviše jak izraz, da bi se mogla upotrebiti u konkretnom slučaju. Jugoslavija je iznikla u borbi, ne u procesu razvitka nacionalne svesti. Ona je došla na svet, kao slučajna posledica raspada Austrougarske čiji je reakcionarni režim svim silama podržavan, dosledno, od strane znatnog dela jugoslovenske buržoazije. S druge strane, u celom prevratu, nema ni jedne crte koja bi mu davala pečat revolucije. Tih dana trebalo je očekivati pre svega radikalno rešenje agrarnog pitanja. Umesto toga buržoazija, u zajednici sa socijaldemokratima, čedom austriske - i što je još gore - mađarske socijaldemokratske partije, na svaki način je odvrćala najsiromašnije seljaštvo od "nerada i pljačke" (pod pljačkom se podrazumevaju samovoljni pokušaji seljačkih masa da neposredno vladaju krupnim posedima). Jer u novoj nacionalnoj državi sve se moralo regulisati mirnim putem; trebalo je još strpljivo čekati. Međutim, agrarno pitanje nije rešeno ni

za četiri godine postojanja nacionalne države. Prevrat, koji je bio od presudnog značaja za opstanak Jugoslavije, nosio je, ne revolucionarni, već u izvesnom smislu, čak, otvoreno kontrarevolucionarni karakter. Umesto da radikalnim rešenjem agrarnog pitanja, tako aktuelnog tih dana, prevratu da karakter buržoaske revolucije, - jugoslovenska buržoazija je, u zajednici sa socijaldemokratima, pozvala srpsku armiju, da "održi red", tj. da sačuva sveto pravo privatnog vlasništva na krupne posede od pravednog negodovanja seljačkih masa. Tako je, u istoriskom trenutku, jugoslovenska buržoazija odigrala sramnu kontrarevolucionarnu ulogu.

II. KONGRES UJEDINJENJA

(20-23. aprila 1919. godine)

U novostvorenoj državi radnička klasa bila je idejno i organizaciono rasparčana. Zbog toga osnovni zadatak je bio da se ona, u celoj zemlji što je moguće brže, čvrsto ujedini u jednu idejnu i organizacionu celinu. U sedam provincija od kojih je bila stvorena Jugoslavija, postojalo je sedam raznih socijalističkih partija, među kojima nije bilo idejnog i organizacionog jedinstva. Dok je, naprimer, radnička klasa Srbije - sa izuzetkom beznačajnog broja nekadašnjih partiskih lidera - ostala nepokolebljiva saosećajući sa idejama ruske boljševičke revolucije, radnički pokret u Hrvatskoj i Sloveniji uglavnom je išao socijal-patriotskim putem, a jedan od njegovih vođa učestvovao je čak i u vladi. Bilo je teško iz ovog idejnog i organizacionog haosa stvoriti jaku, jedinstvenu, revolucionarnu partiju, koja bi obuhvatala radničku klasu čitave zemlje. Međutim, odmah se pristupilo poslu. Počela je priprema za Kongres ujedinjenja, koji je održan već 20. aprila 1919. godine. Na Kongres su bile pozvane sve socijalističke organizacije iz zemlje, koje su se držale principa neulaženja u vladu. Stoga, izuzimajući "ministerijaliste", na Kongres su mogle učestvovati sve ostale struje, koje su se bile orijentisale u dva pravca:

prvim - čisto komunističkim, drugim - centralističkim. Mase su bile komunističke - vodje su težile centrizmu. Sovjetska republika u Mađarskoj ubrzala je proces revolucionisanja mase u Jugoslaviji i time umnogome doprinela pobjedi komunističke struje na prvom Kongresu ujedinjenja. Kongres je bio sazvan u Slavonskom Brodu (Hrvatska), ali je, zbog vladine zabrane održan u Beogradu - od 20 do 23 aprila 1919 godine. Iako je bila predložena centrumaška rezolucija, u kojoj se izražavala samo spremnost za prilazjenje Komunističkoj Internacionali, ipak, Kongres je jednoglasno odlučio da se neodložno i bez predomišljaja prisajedini Komunističkoj Internacionali. Tako se naša Partija na svom sledećem kongresu prisajedinila Komunističkoj Internacionali. Ujedinjena partija dobila je ime Socijalistička radnička partija Jugoslavije (komunista). Statut partije koji je, sam po sebi, predstavljao važan korak napred, nije bilo moguće stvoriti na principu čistog centralizma. Mada je na Kongresu vladao komunistički duh kompromisa sa centrumaškim elementima, čija je ideologija bila direktan odraz haosa koji je carovao u Partiji do ujedinjenja, istoriski značaj Kongresa ujedinjenja, osim jednoglasne odluke o prisajedinjenju Komunističkoj Internacionali, sastoji se uglavnom u tome što je postavio temelje velike i moćne revolucionarne partije, koja se izgrađivala i koja je u najskorije vreme morala obuhvatiti svu avangardu proletarijata i proširiti svoj revolucionarni uticaj ne samo direktno na svu organizovanu radničku klasu, već i na široke slojeve trudbenika grada i sela.¹⁾

III. GODINA TERORA

Ujedinjenje proletarijata na beogradskom kongresu

1) Neposredno posle Kongresa Partije u Beogradu održan je takodje kongres sindikata, čime je položen temelj ujedinjenju sindikalnog pokreta.

razbuktalo je plameni entuzijazam, u radničkim masama cele zemlje, a kod buržoazije - veliku uznemirenost, Buržoazija je shvatila opasnost koja joj preti od brzog razvitka partije revolucionarnog proletarijata i odlučila je da u samom začetku surovim merama preseće ovaj razvitak. Samo nekoliko dana delilo nas je od Prvog maja, kada je ujedinjeni proletarijat Jugoslavije počeo da kroz demonstracije izražava solidarnost sa Ruskom i Madjarskom Sovjetskom Republikom ističući, kao svoju parolu, praznik velikog dela - svog klasnog ujedinjenja.

Uoči Prvog maja policija je opkolila Radnički dom u Sarajevu i uhapsila nekoliko stotina najaktivnijih drugova. Već Prvog maja u svim gradovima bilo je objavljeno opsadno stanje; u pripravnosti je bila ne samo policija, već i vojska. Brojni pešadiski i konjički odredi žandarmerije i vojske krcetarili su od ranog jutra ulicama.

Proletarijat Jugoslavije je, ne obazirući se na sve ovo, Prvog maja 1919 godine sa mnogobrojnim skupovima širom zemlje u demonstracijama manifestovao svoje jedinstvo i međunarodnu revolucionarnu solidarnost. Ponegde su sa uspehom bile sprovedene i ulične demonstracije.

U čitavoj zemlji počela su proganjanja i hapšenja. Pokret u Bosni u to vreme bio je, organizaciono, relativno najjači. Zbog toga je buržoazija i izabrala upravo Bosnu za osnovnu metu svog varvarskog obračuna. U čitavoj Bosni objavljeno je opsadno stanje, ona je policiskim kordonom bila izolovana od ostalih delova zemlje. U Bosnu nije mogao prodreti nijedan komunista iz drugih krajeva. Nastala su masovna hapšenja, prebijanja i proterivanja. Sve partiske organizacije bile su raspuštene, partiska štampa zabranjena, sve radničke domove blokirala je vojska, a sindikati ukinuti. U čitavoj zemlji partija je organizovala mitinge i štrajkove, proteste i demonstracije. Proletarijat Bosne ostao je nepokolebljiv. Vodja bosanske socijaldemokratije, Smitran, otvoreno je istupio kao glavni agent sarajevske opozicije. Prvi pokušaj buržoazije da zajedno sa socijaldemokratskom partijom "izvede obmanutu radničku klasu na put istine" pretrpeo je potpun neuspeh.

razbuktalo je plameni entetijazam, u radničkim masama cele zemlje, a kod buržoazije - veliku uznemirenost, Buržoazija je shvatila opasnost koja joj pretila od brzog razvitka partije revolucionarnog proletarijata i odlučila je da u samom začetku surovim merama preseče ovaj razvitak. Samo nekoliko dana delovalo nas je od Prvog maja, kada je ujedinjeni proletarijat Jugoslavije počeo da kroz demonstracije izražava solidarnost sa Ruskom i Madjarskom Sovjetskom Republikom ističući, kao svoju parolu, praznik velikog dela - svog klasnog ujedinjenja.

Uoči Prvog maja policija je opkolila Radnički dom u Sarajevu i uhapsila nekoliko stotina najaktivnijih drugova. Već Prvog maja u svim gradovima bilo je objavljeno opsadno stanje; u pripravnosti je bila ne samo policija, već i vojska. Brojni pešadiski i konjički odredi žandarmerije i vojske krestarili su od ranog jutra ulicama.

Proletarijat Jugoslavije je, ne obazirući se na sve ovo, Prvog maja 1919 godine na mnogobrojnim skupovima širom zemlje u demonstracijama manifestovao svoje jedinstvo i međunarodnu revolucionarnu solidarnost. Ponegde su s uspehom bile sprovedene i ulične demonstracije.

U čitavoj zemlji počela su proganjanja i hapšenja. Pokret u Bosni u to vreme bio je, organizaciono, relativno najjači. Zbog toga je buržoazija i izabrala upravo Bosnu za osnovnu metu svog varvarskog obračuna. U čitavoj Bosni objavljeno je opsadno stanje, ona je policiskim kordonom bila izolovana od ostalih delova zemlje. U Bosnu nije mogao prodreti nijedan komunista iz drugih krajeva. Nastala su masovna hapšenja, prebijanja i proterivanja. Sve partiske organizacije bile su raspuštene, partiska štampa zabranjena, sve radničke domove blokirala je vojska, a sindikati ukinuti. U čitavoj zemlji partija je organizovala mitinge i štrajkove, proteste i demonstracije. Proletarijat Bosne ostao je nepokolebljiv. Vodja bosanske socijaldemokratije, Smitran, otvoreno je istupio kao glavni agent sarajevske opozicije. Prvi pokušaj buržoazije da zajedno sa socijaldemokratskom partijom "izvede obmanutu radničku klasu na put istine" pretrpeo je potpun neuspeh.

Usled ove teške borbe Partija je napregnula sve svoje snage pripremajući se za 21 juli - dan kada je trebalo da izbije sveopšti narodni štrajk. Proletarijatu u Jugoslaviji bilo je jasno da se rešava sudbina Madjarske Sovjetske republike, te u tom smislu trebalo je podneti sve žrtve. U najtežim uslovima, u kojima nije bila dozvoljena nikakva otvorena agitacija (proklamacije kojima se radnici pozivaju na štrajk bile su zaplenjene), Partija je kao nikad dotad uspešla da 21 jula, u svim većim gradovima, organizuje opšti štrajk. I upravo zahvaljujući ovom štrajku potpuno je onemogućena intervencija Jugoslavije protiv Sovjetske Madjarske, uprkos potstrekavanja Francuske i nedvosmislene sklonosti domaće buržoazije. Proletarijat Jugoslavije bio je na stranu madjarske proleTERSKE revolucije,¹⁾ zbog čega je, ne plašeći se nikakvih žrtava, 21 jula 1919 verno ispunio svoju medjunarodnu revolucionarnu dužnost.

Uproleće 1921 godine radnička klasa Jugoslavije sprovela je dve velike akcije: opštinske izbore u Hrvatskoj, koji su u svim velikim gradovima predali upravu u ruke Partiji i opšti štrajk železničara, u kome je učestvovalo oreko 50 hiljada radnika i koji je posle 15-dnevnog herojskog otpora u krvi ugušen uz pomoć prinudne odluke vlade o obustavi štrajka i proglašavanja svih štrajkača vojnim obveznicima. Sedam mrtvih i nekoliko stotina ranjenih i prebijenih za vreme ovog štrajka, zauvek će ostati svedoci varvarske klasne politike jugoslovenske buržoazije. Dvonedeljni opšti štrajk u celoj

1) Sindikalna statistika otkriva interesantnu činjenicu: jugoslovenski preduzimači, u periodu proleTERSKE diktature u Madjarskoj ispoljavali su veliku gotovost da čine ustupke svojim radnicima. U tom pogledu dešavalo se da su se pokreti za povišenje nadnica uspešno izvršavali već posle nekoliko časova, čak i kad se radilo o relativno visokim zahtevima radnika.

zemlji protiv militarizacije štrajkača, bio je snažan protest čitave radničke klase protiv svirepog režima jugoslovenske buržoazije. Pobjeda na izborima i ugušivanje štrajka podigli su u velikoj meri revolucionarni duh radnika, jer se proletarijat Jugoslavije na sopstvenom iskustvu osvedočio da put ka pobjedi ide samo preko niza malih i velikih poraza. Uznemirena velikom pobjedom Komunističke partije na izborima, buržoazija se nije mogla pomiriti sa tim da komunisti postanu gospodari u svim većim gradovima, uključujući i prestonicu Hrvatske. Zato je ona koristila običnu napomenu koju su naši drugovi učinili pri donošenju zakletve predviđene zakonom, kada su primali samoupravu u Zagrebu - da oružanom silom rasteraju naše samouprave i predaju vlast policiskom komesaru. Zagrebački radnici na ovo nasilje vlade odgovorili su opštim štrajkom. Tako je jugoslovenska buržoazija poštovala volju birača!

IV. KONGRES U VUKOVARU

(20 do 24 juna 1920 godine)

Medjutim, došao je toliko očekivani dan Drugog kongresa partije, koji je bio odredjen za 20 juni 1920 godine. Na ovom kongresu trebalo je da se načini bilans godišnjeg iskustva teške i neprekidne borbe sa političkom i društvenom reakcijom jugoslovenske buržoazije i na osnovu ovog iskustva da se odredi linija buduće borbe koju treba proširivati na sve strane, a u sve težim uslovima.

Poraz Sovjetske republike u Madjarskoj dao je novi potstrek buržoaskoj reakciji. Buržoazija se svom snagom okomila na tekovine radničke klase, ne samo na političkom, već i na ekonomskom polju. Središte terora bili su i ovoga puta Vojvodina i Slavonija, oblasti koje se graniče s Madjarskom. Nastao je period duge i uporne borbe da grubim nasiljima vlade, sa nezaježljivom lakomošću preduzimačkih organizacija za zaradom.

Vukovarski kongres zasedao je od 20 do 24 juna 1920 godine. Kongresu je prisustvovalo 400 delegata koji su predstavljali 60 hiljada članova partije.

Većinom od 5/6 Kongres je usvojio komunističke rezolucije. Partija je dobila ime Komunistička partija Jugoslavije, usvojila je komunistički teoriski program, komunističku taktiku, kao i centralizovano i jedinstveno rukovodstvo.

Vukovarski kongres je opravdao sve nade koje su komunisti u njega polagali. To je bio najbolji odgovor radničke klase Jugoslavije rastućoj političkoj i socijalnoj reakciji.

Dok je kongres ujedinjenja u Beogradu pretežno imao značaj komunističke manifestacije, Vukovarski kongres je stvorio sve organizacione preduslove za uspešno sprovođenje komunističke taktike u pretstojećim, sve žešćim, sukobima.

Glavni zadatak partije posle Vukovarskog kongresa sastojao se upravo u tome da se u najkraćem roku, na osnovu novoga statuta, stvori novi organizacioni aparat, koji bi partiji morao da olakša sprovođenje svih njenih zadataka. Odlično znajući veličinu ovog glavnog zadatka, Partija, nažalost, tada nije mogla da mu posveti svoju punu pažnju, jer je morala veliki deo svojih snaga da odvajá za borbu sa spoljnim i unutrašnjim neprijateljima, borbu koja joj je bila nametnuta neposredno posle Kongresa.

U julu 1920 godine vlada je spremala napad na osmočasovni radni dan. Jugoslovenska buržoazija je osećala da njena ekonomska konsolidacija nije čvršća od političke. Nad dubljim uzrocima, koji su sve više povećavali politički i privredni haos u Jugoslaviji buržoazija nije htela da glavobolja. Umesto toga ona je jednostavno ukinula osmočasovni radni dan, smatrajući ga glavnom smetnjom stabilizacije privrede.

Medjutim, vlada kao izvršni organ kapitalističke klase pripremala je naredbu koja bi zakonsku odgovornost za povredu osmočasovnog radnog dana svela na nulu.

Osmočasovni radni dan u Jugoslaviji, kao uostalom i sve ostale političke i ekonomske tekovine radničke klase, u ovoj zemlji političkog varvarstva, uopšte nije bio poklon buržoazije radničkoj klasi, već ga je ona izvojevala u teškoj borbi. Pravna sankcija usledila je tek pošto je radnička klasa, uz podršku snažnog sindikata, već bila izvojevala osmočasovni radni dan. I upravo zbog toga nameravani napad na osmočasovni radni dan izazvao je u čitavoj radničkoj klasi najjači revolt, koji je našao svog odraza u mnogobrojnim mitinzima i protestnim demonstracijama. Ove snažne manifestacije, u korist osmočasovnog radnog dana neminovno su pozitivno uticale. Već pod pritiskom prve kampanje vlada je bila prinudjena da odustane od ukidanja osmočasovnog radnog dana.

Opštinski izbori u Srbiji održani su 22 avgusta 1920. godine. To su bili prvi posleratni izbori u Srbiji. Zbog toga, partija je bila naročito zainteresovana da razvije živu agitaciju sa ciljem da svest masa komunistički revolucionariše. Partija je ušla u predizbornu kampanju oslobođena svih iluzija o mogućnosti pozitivnog rada u opštinama, koje su, ustvari, bile lišene svakog prava na samoupravu; zato ona nije davala nikakvih obećanja. Njen izborni program bio je kratak i jasan: zaoštriti klasnu borbu po pitanjima svakodnevnog života najširih slojeva stanovništva - svim silama štititi interese radnih masa, da bi, na taj način, i tribine samoupravljanja mogle da se iskoriste za propagandu komunizma. U opštinskim izborima partija je odnela sjajnu pobjedu. Vlast u svim većim gradovima Srbije i Makedonije, uključujući i Beograd, prešla je u ruke Komunističke partije. I ova pobjeda na izborima bila je snažan udarac za reakcionarni režim u Jugoslaviji.

Buržoazija je bila zbunjena. Osobito joj nije bila po volji činjenica da je prestonica reakcionarne monarhije pala u ruke jasno izraženoj revolucionarnoj partiji. Dvorska

kamarila, oficirska klika, koja je u svojim rukama ustvari držala svu vlast u Jugoslaviji, ponašala se, više nego ikada, provokatorski. Kroz usta svojih političkih predstavnika ona je tražila da komunistina niukom slučaju ne bude dozvoljeno ulazak u beogradsku samoupravu. Ministar policije, vođa takozvane demokratske partije Drašković, usto je poznati plutokrata, nije se dugo kolebao između zakona i volje svojih gospodara. Volja dvorske kamarile - najviši je zakon u Jugoslaviji. Ministar policije rasputio je komunističku samoupravu u Beogradu već sutradan po primanju vlasti, sa motivacijom da on sumnja u iskrenost zakletve koju su komunistički predstavnici u samoupravi bili po zakonu dužni da polože, pre preuzimanja vlasti.

V. "NAREDBA O RADU I PORETKU"

Neprestani porast komunističkog pokreta u Jugoslaviji dovodio je buržoaziju do sve većeg nespokoјstva. Velike pobjede komunističke partije na opštinskim izborima pretskazivale su još veće pobjede u predstojećim izborima za Osnivačku skupštinu, koja je bila zakazana za 28 novembar 1920 godine. Buržoazija je nastojala da partiji postavi svakakve prepreke, da bi otežala njenu izbornu borbu koja je otkrivala najlepše perspektive. Vladin zvanični organ "Samouprava" pisao je 8 septembra 1920 godine u uvodniku pod naslovom "Napad na državu": "Ponašanje komunista i njihovih poznatih i nepoznatih drugova, a takodje i pojačana delatnost rušilaca celokupnog državnog i društvenog poretka u sadašnje vreme, kada je usvojen novi izborni zakon, dokazuje da je njihova prava namera da unište unutrašnju konsolidaciju Kraljevine. Država i društvo dužni su da preduzmu mere samozaštite protiv ovog napada komunista... Ova samozaštita neće predstavljati teškoće ako se, s jedne strane, jasno sagleda cilj navedenog napada, a s druge - ako bude dovoljno odlučnosti za ugušivanje sličnih akcija celishodnim sredstvima. U sadašnjem

trenutku održavanje unutrašnjeg mira u zemlji je neophodnije nego ikad ranije, zato su sve buržoaske partije dužne da obrazuju jedinstveni front protiv elemenata koji narušavaju mir. U datom slučaju neoprostivo bi bilo pokazati i najmanju slabost. Ako su postojeći zakoni nedovoljni za ovu borbu, treba ih dopuniti i usavršiti."

U tom istom broju na drugom mestu, govori se povodom "nedelje crvene omladine", organizovane u agitacione ciljeve.

"Prekjučerašnje manifestacije crvene omladine predstavljaju novi trik komunista u nbzu njihovih atentata na društveni mir i spokojstvo. Dokle će ih trpeti društvo? Zar već nije vreme da se učini ktaj ovom potkopavanju društva i države?"

Sva buržoaska štampa uhvatila se za ovu temu glavnog vladinog organa i na razne načine pvela sistematsku kampanju s ciljem da naelektriše javno mnjenje u korist vanrednog zakona protiv komunista.

Pošto je tadašnji privremeni Parlament bio pred raspuštanjem, zakon nije mogao biti donesen na redovan način. Zbog toga je vlada tražila od Parlamenta punomoćje, da bi izdala naredbu koja će imati ulogu zakona za zaštitu države od daljih komunističkih nereda. U tom cilju ministar policije je već pripremao znamenitu "naredbu o radu i poretku". U sprovodnom pismu on je objašnjava na sledeći način:

"U cilju održavanja društvenog poretka, u cilju protivstavljanja svim postupcima koji su u različitim formama upereni na rušenje države i društvenog poretka, a čiji je cilj takođe i potkopavanje autoriteta države, neophodno je voditi borbu uz pomoć zakonskih sredstava, prilagodjenih novim odnosima i novim metodama borbe antidržavnih elemenata."

Ova trazena punomoćja trebalo je da postanu "carte blanche" za uvodjenje neograničene diktature ministra policije. Naredba o radu i poretku bila je uperena kako protiv komunista, tako i protiv sindikata, koji, saglasno tradici-

jama srpskog radničkog pokreta, čine neraskidivi deo opšteg komunističkog pokreta u Jugoslaviji. Evo najvažnijih tačaka naredbe:

1. Svaka propaganda nasilne revolucije zabranjuje se. Država je neprikosnovena i njen autoritet ne sme biti podrivan niukom vidu. Zabranjuje se svako hvaljenje revolucije i režima poniklog iz nje. Kršenje ovih odluka kažnjava se zatvaranjem u tamnicu.

2. Sva društva koja slede jedan od gore pomenutih ciljeva i održavaju vezu sa sličnim društvima u inostranstvu - zabranjuju se i proglašavaju raspuštenim.

3. Zabranjuju se svi štrajkovi političkog karaktera.

4. Zabranjuju se svi štrajkovi u državnim, društvenim i onim privatnim preduzećima koja vrše društvene funkcije (sredstva veze, osvetljenje, pekare, vodovodi itd.).

5. Sličan štrajk smatraće se kao ustanak i gušiće se svim merama državne prinude.

6. Radnici drugih preduzeća takođe nemaju pravo da samovoljno objavljuju štrajk; oni moraju u toku od 15 dana obavestiti o svojoj nameri ministra socijalne politike. U tom slučaju ministar će pokušati da reši sporna pitanja mirnim putem, u komisiji, sastavljenoj od radnika i poslodavaca na paritetnim principima.

7. Vlada u svako doba može da objavi mobilizaciju radnika svih preduzeća u kojima postoji opasnost da se razvije štrajk.

Potpuno je očigledno da je pripremljena naredba o radu i poretku isključivo imala karakter zakona, uperenog protiv celog radničkog pokreta.

Ova naredba imala je za cilj da, podjednako, udari i po komunističkoj partiji i po revolucionarnim sindikatima. Ukoliko štrajkački pokreti i nisu bili potpuno zabranjeni, za otpočinjanje štrajka ustanovljena je takva procedura koja ga je stvarno onemogućavala. S druge strane, ova naredba podizala je savremeni grabljivi državni aparat na visinu nepri-

kosnovene svetinje i zato kažnjavala svaku borbu protiv postojećeg društvenog uređenja - tamničkim zatočenjem! Zabrana borbe protiv postojećeg društvenog poretka označava upravo zabranu svake socijalističke propagande, jer socijalizam je, pre svega, borba protiv postojećeg društvenog uređenja, borba za novo.

Iako se sadržaj naredbe o radu i poretku držao u tajnosti - ipak se računalo sa mogućnošću izbijanja iznenadnog revolta; već prvi glas koji je prodro u javnost izazvao je buru negodovanja. U čitavoj zemlji smesta je bila organizovana protestna kampanja. Mnogobrojni mitinzi, demonstracije i štrajkovi bili su prvi odgovor proleterijata na nameravanu naredbu. Proleterijat je buržoaziji jasno pokazao da on u svojoj borbi za opstanak neće stati ni pred krajnjim merama klasne borbe. Takvo stanje stvari nateralo je buržoaziju da privremeno odustane od izdavanja ove naredbe, naročito zbog toga što je izborna borba išla svojim tokom i što je iznošenje naredbe na diskusiju moglo prouzrokovati unutrašnje nemire, koji bi onemogućili izbore.

Neuspeh naredbe o radu i poretku značio je novu veliku pobedu Komunističke partije Jugoslavije.

VI. IZBORI ZA USTAVOTVORNU SKUPŠTINU

Približavao se 28 novembar 1922 godine, dan izbora za Ustavotvornu skupštinu. Istovremeno partija je morala da se bori protiv "naredbe o radu i poretku" i da organizuje izbornu kampanju. U novosnovanoj državi izbori za Ustavotvornu skupštinu pretstavljaju događaj prvorazrednog značaja i zato im je partija morala posvetiti najveću pažnju. Ovi izbori davali su partiji mogućnost da stupi u dodir s najširim masama trudbenika ne samo grada već i sela. Izborna borba vodila se u znaku žestokog terora protiv Komunističke partije. Ministar policije, razdražen ukidanjem naredbe o radu i poretku, razaslao je svim policijskim stanicama u

zemlji poverljive cirkulare, naredjujućih da se svim sredstvima ometa izborna borba Komunističke partije, ne obzirući se na postojeće zakone. Za karakteristiku "slobode izbora" dovoljno je navesti samo jedan od ovih cirkulara. On glasi:

"Pripremni radovi za izbore obećavaju da će oni ići normalnim tokom, ako bi se što pre i što odlučnije učinio kraj nezdravoj aktivnosti izvesnih elemenata koji žele da iskoriste izbore za ciljeve protivrečne suštini Ustavotvorne skupštine. Ustavotvorna skupština ima zadatak da izradi ustav za našu državu. Cijela zemlja očekuje da će ovaj rad proteći u uslovima reda i slobode. Sve ovo mora se osigurati svim državnim sredstvima. Neki policiski organi shvatili su slobodu izbora tako, kao da svako ima pravo da govori i postupa kako mu je drag, a njihova dužnost sastoji se u tome da čuvaju takvu slobodu. U mnogim mestima predstavnici policiske vlasti bili su samo pasivni posmatrači zabranjenih antidržavnih akcija, računajući da je u izbornoj borbi sve dozvoljeno - pa i takva dela. Međutim, ta su dela zabranjena i kažnjiva. Izbori su zakazani na osnovu zakona i za ciljeve koji su određeni zakonom. Poslanici, koji će biti slobodno izabrani od naroda, imaju pravo da se putem Ustava izjasne posle izbora, a unutrašnjem državnim uređenju, i u tom smislu sloboda izbora nepodležuje ograničenju! Onoga ko pokuša da izborima prida drugi smisac, treba sprečiti u tome bez odugovlačenja i bez kolebanja! U svakom slučaju država je jedinstvena celina, i stvar nacionalnog ujedinjenja ne može da postane predmet diskusije. Sada se radi o državnim uređenju, a ne o samoj državi. Država - zahvaljujući bogu, narodu i narodnoj armiji - stvorena je i ostaće sasvim neprikosnovenom; nikome se ne sme dozvoliti da je stavi pod sumnju, potstiče uzajamnu mržnju i seje nepoverenje među raznim pokrajinama i plemenima. Ni u kom slučaju ne može da se toleriše propaganda koja vodi rascepu države. Državni organi, koji ovo ne razumeju ili nemarno ispunjavaju svoje obaveze, neodložno će biti smenjeni i predati sudu. Skupovi, konferencije i publikacije, čiji sadržaj protivreči

ovoj naredbi, moraju odmah biti raspušteni, unapred zabranjeni, a odgovorna lica. bez odlaganja da budu privedena na zakonsku odgovornost. Isto tako, na skupovima i u štampi, ne dozvoljava se nasilnička propaganda - u bilo kakvoj formi i bilo protiv koga - Kao sredstvo za postizanje uspeha. Ko hoće da postigne uspeh neka ga traži u narodnom poverenju, a ne u nasilju."

Što se približavao dan izbora, 28.XI.1922 god., teror je bio sve veći. Poslednjeg meseca pred izbore, naša štampa je, iz dana u dan, publikovala masovne pojave policijskog terora. Naše mitinge su zabranjivali ili rasterivali bajonetima, proklamacije su konfiskovali, agitatore hapsili, prebijali i vredjali. Pretstavnike naših biračkih spiskova koji su se nalazili u izbornoj kancelariji, bacili su u tamnicu, da bi na dan izbora Partija ostala bez pretstavnika u izbornoj kancelariji, što je trebalo da stvori zabunu medju biračima. Nisu poštovali ni kandidate za narodne poslanike. Prve kandidate na spisku hapsili su bez daljih okolišenja. Sekretar partije bio je uhapšen tri dana pre izbora, u sreću, gde je bila istaknuta njegova kandidatura. Seoska žandarmerija bila je pojačana, da bi imala mogućnosti da neprestano prati naše agitatore, koje su hapsili u selima; Kakve su glupe motive navodili, nekad, "u duhu zakona", policijske vlasti, da bi opravdala svoja nasilja protiv Komunističke partije, pokazuje sledeći slučaj. Načelnik Niškog okruga izdao je 18 novembra 1920 g. sledeću instrukciju:

"Pošto Komunistička partija propagira ukidanje državnih granica, bez obzira na § 4 Ustava koji garantuje teritoriju i granicu države, pošto, zatim, Komunistička partija propagira ukidanje vojne obaveze i raspuštanje armije, koja - saglasno § 194 Ustava - ima za zadatak da štiti domovinu od neprijatelja i da održava poredak i zakonitost u zemlji, pošto, na kraju, Komunistička partija propagira uništenje celokupnog dosad postojećeg državnog uređenja i ukidanje privatne svojine, koja se Ustavom priznaje - Uprava Niškog okruga zabranjuje organizovanje komunističkih skupova".

Komunistička partija izašla je na izbore s revolucionarnim parolama: "za Socijalnu revoluciju", "za Sovjetsku republiku", "za komunizam", - koje je ona vešto konkretizovala na primerima iz svakočasnog života i, na taj način, okupljala široke slojeve radnika grada i sela.

Baš u tom trenutku, kada je Partija naprezala sve snage da, uprkos nečuvenom teroru, na stranu komunizma privuče najšire radničke mase, grupa partiskih i sindikalnih činovnika, sa Lapčevićem na čelu, izdala je "Manifest opozicije Komunističke partije Jugoslavije", koji je bio udarac s leđa Partiji. U ovom Manifestu navodili su se čisto centrumaški argumenti protiv Komunističke partije Jugoslavije i Komunističke Internacionalne. Sva buržoaska štampa je najsrdačnije pozdravila ovaj Manifest - u nadi da će on u znatnoj meri paralisati snage Partije u danima teške borbe. Centralni komitet Partije, već sledećeg dana je odlučno objavio svoj stav prema ovom centrumaškom ispadu, karakterišući Manifest kao jedan od najodvratnijih pamfleta koji su se ikad pojavili protiv Komunističke Internacionalne. U isto vreme bila je sazvana plenarna sednica Centralnog komiteta Partije, na kojoj je dat predlog za isključenje svih onih koji su potpisali Manifest.

Ali i buržoaziju i njene centrumaške agente čekalo je gorko razočarenje.

Radničke mase, ništa nije moglo pokolebati. Najbolji dokaz toga bio je dan izbora, koji je Partiji doneo sjajnu pobjedu. Ne uzimajući u obzir to da su radnicima drugih nacionalnosti oduzeli pravo glasa, od 1,5 miliona glasova naša partija dobila je više od 200 hiljada glasova i 59 mandata, od postojećih 419. Ova sjajna pobjeda Komunističke partije izazvala je u buržoaskim krugovima skoro paničan strah. "Naredba o radu i poretku" opet je došla na dnevni red. Buržoazija je zazalila što je još ranije nije provela u život. Kapitalistička štampa u jedan glas je pisala da komunisti svakim danom pretstavljaju sve veću opasnost i biće bolje da se sa njima što pre raskrsti, jer u drugom

slučaju može da bude suviše kasno.

Medjutim, ovo nije bio jedini poraz, koji je morala da podnese reakcionarna monarhistička buržoazija za vreme izbora. Hrvatska Republikansko-seljačka partija (Radić) dobila je u Hrvatskoj apsolutnu većinu glasova i mandata. Ova njena pobeda bila je drugi težak udarac za vladajuću buržoaziju, jer partija Radića bila je kivna na monarhiju i hegemonističku politiku srpske buržoazije koja je vođjena u Jugoslaviji od samog početka, sa središtem u Beogradu. Vladin blok dveju partija srpske krupne buržoazije (radikali i demokrati, od kojih je, samo se po sebi razume, prva partija imala toliko malo zajedničkog sa radikalizmom, koliko i druga sa demokratizmom) koje su se po svojoj društvenoj strukturi jedva medjusobno razlikovale - za vreme izbora ostao je u manjini. Na taj način bio je nanet težak poraz hegemonističkoj politici srpske buržoazije, koja je vođjena već dve godine. Radikalno-demokratska vlada dobila je od 419 mandata samo 192. Trebalo je očekivati da će ona, u skladu sa usvojenim parlamentarnim običajem, odmah dati ostavku. Ali to se nije dogodilo. Umesto toga radikalno-demokratska vlada, iako je i dalje bila u manjini, jasno je stavila na znanje da nikako ne misli da ispusti vlast iz svojih ruku. Naprotiv, ona je bila spremna da makar i nasilno sprovede svoj pripremljeni projekat reakcionarnog i kontrarevolucionarnog ustava, koji je trebalo da sankcioniše hegemonističku politiku srpske buržoazije.

Sledeće cifre daju potpunu sliku rezultata izbora od 28.XI.1920 godine:

<u>D o b i l i</u>	<u>M a n d a t a</u>
Radikali	98
Demokrati	94
Komunisti	59
Hrvatska republikanska seljačka partija	49
Seljački savez	39
Jugoslovenski klub	28

Jugoslovenska muslimanska organizacija	24
Nacionalni klub	11
Socijaldemokrati	9
Nacional-socijalisti	3
Republikanci	3
Bez partiske pripadnosti	3

Radikalno-demokratski blok na čelu sa jakom grupom plutokrata pretstavlja bedem monarhističke reakcije. On se pretstavlja kao nosilac hegemonističke politike srpske buržoazije. Ne računajući na nekoliko Hrvata i Slovenaca on je sastavljen isključivo od Srba.

Hrvatska-republikanska seljačka partija (Radić), koja obuhvata pretešnu većinu hrvatskih seljaka, bez obzira na svoj društveno-ekonomski program, obojena je i nacionalističkom bojom. Kao partija ona nije jednorodna, zato što u nju ulaze, uporedo sa siromašnima, i bogati seljaci. Zbog toga se u njoj pojavljuju savršeno protivrečne tendencije koje će, pre ili posle, dovesti do klasne diferencijacije i učiniti kraj njenom jedinstvu. Nacionalna mržnja protiv Srba - to je karika koja najjače vezuje, koja još zadržava većinu hrvatskih seljaka u zajedničkoj partiji Radića".

Seljački savez, iako još nova partija, i na prvim izborima već je imao relativnog uspeha. On još nije izgradio odredjenu ideologiju i nije se odvojio od sitnoburžoaskih zamršenih ideja; zato se on stalno koleba, naročito kada je potrebno istupiti otvoreno i odlučno. Uporedo sa tendencijama koje potsećaju na tendenciju Ruske socijalne revolucije, u partiji se ispoljavaju i one dijametralno suprotne. Ona već u sebi sadrži začetke unutrašnjih rascepa koji će neminovno dovesti do novih diferencijacija i rascepa.

Jugoslovenski klub, koji većim delom sačinjavaju Slovenci, najveća je partija u Sloveniji i pretstavlja u prvom redu političke i socijalno-ekonomske interese sitne buržoazije klerikalno obojene. U pogledu ustava ova grupa stavlja težište na unutrašnje državno uređenje, u skladu sa

principom zakonodavne autonomije provincija.

Osnovana na verskoj podlozi, jugoslovenska muslimanska organizacija, čija se aktivnost ograničava na Bosnu i deo Makedonije, u predizbornoj borbi iskorišćava i siromašne seljake, pa čak i proletarijat, apelujući na njihov religiozni fanatizam. U političkom pogledu organizaciju iskorišćavaju veleposednici za zaštitu svojih feudalnih prava. Što se tiče Ustava i ova organizaciju štiti princip zakonodavne autonomije provincija.

Nacionalni klub, koji se sastoji isključivo od Hrvata, javlja se kao politički tumač državno-pravne ideologije hrvatske gradske buržoazije. U pogledu Ustava on stoji na stanovištu federalizma.

Socijaldemokrati, koji se većim delom oslanjaju na sitnu buržoaziju, imali su uspeha samo u Sloveniji i u jednom izbornom srezu Vojvodine.

Nacionalsocijalisti pretstavljaju lokalnu pojavu u jednom delu Slovenije. Osnovna tačka njihovog programa je: "Protiv svakog internacionalizma!"

Republikanskoj partiji pošlo je za rukom da ujedi- ni najnapredniji deo inteligencije i najveći deo sitnih sopstvenika - naročito u Srbiji - oko političkog programa čiste i ekonomske demokratije.

Kao rezultat izbora za vladajući radikalni demokratski blok nastala je izvanredna teška parlamentarna situacija. Vladajuća buržoazija ipak nije klonula duhom. Naprotiv, ona je prešla u napad i pogazivši sve iluzije o demokratiji i parlamentarizmu i da bi učvrstila svoju nacionalističku klasnu vladavinu, pribegla je najgrubljim nasilničkim merama.

VII. PROGLEDAVANJE HRVATSKE REPUBLIKE. OSNIVAČKA SKUPŠTINA. ŠTRAJK RUDARA U UGLJENOKOPIMA.

Kako se približavao dan saziva Ustavotvorne skupštine - 12 decembar 1920 godine - politička atmosfera postajala

je sve zategnutija. Opšta nesigurnost davala je povoda najrazličitijim glasovima koji su stvarali paniku; Beograd se pretvorio u pravi vojni logor, kao i Zagreb i drugi veći gradovi. Sa velikom napetošću očekivan je masovni Kongres hrvatske republikanske seljačke partije sazvan za 5 decembar. Pronosili su se glasovi da će na tom Kongresu biti proglašena Hrvatska republika, Svi su se neobično živo interesovali za Kongres. Na njega je, u datom trenutku, bila skoncentrisana pažnja čitavog političkog sveta.

U glavnom gradu Hrvatske, Zagrebu, sakupilo se 5 decembra preko 50 hiljada seljaka. Ovaj Kongres, o kome su se pronosili najrazličitiji glasovi, završio je svoj rad sledećim zaključcima:

1) Da Hrvatska republikanska partija, koja je na izborima u Hrvatskoj dobila apsolutnu većinu, poslednje glasanje smatra plebiscitom u korist proglašenja neutralne Hrvatske republike.

2) Da delegati republikanske seljačke partije računaju sebe poslanicima nezavisne Hrvatske republike.

Posle ovih postavki bila je doneta sledeća rezolucija: "Saglasno principima Ustava i pravu naroda na samoopredeljenje, Hrvatskoj republikanskoj seljačkoj partiji pripada pravo da u svoje ruke uzme svu vlast u Hrvatskoj i to na sledeći način: srpska vlada u Beogradu priznaje Sabor hrvatske države, koji iz svoje sredine bira bana ili predsednika republike koji upravlja zemljom."

Kongres "Radića" bio je, 5 decembra 1920 godine, kao posmrtna molitva nacionalnom jedinstvu Srba i Hrvata, koje je sistematski podrivano antinacionalističkom politikom centralne beogradske vlade, od samog postanka Jugoslavije. U tome se sastoji i istoriski značaj konferencije "Radića" 5 decembra 1920 godine.

Otuda je Kongres "Radića" izvršio potresan moralni uticaj na unutrašnje političke prilike koje su se posle konferencije još više zaoštrile.

U takvim prilikama sastala se Ustavotvorna skupština

12 decembra i usvojila već oktroisani Ustav, zatim reakcionarni regleman, koji nije garantovao suverenost i koji je onemogućavao svaku kontrolu nad vladom i gušio slobodu diskusije u Ustavotvornoj skupštini. Najvažnije pravo - pravo interpelacije - ovim reglemanom bilo je sasvim likvidirano.

Medjutim, 17 decembra 1920 godine, posle nekoliko meseci bezuspešnog pregovora, u Sloveniji je izbio štrajk rudara u ugljenokopima, u kome je učestvovalo više od 10.000 radnika. Radnici su zahtevali da se vlada pojavi kao posrednik, ali je ona umesto toga u sve ugljene bazene poslala vojsku sa mitraljezima, "da po svaku cenu uguši svaki pokušaj izazivanja nereda".

Ipak, radnici se nisu dali isprovocirati; štrajk se nastavljao u jeku pune solidarnosti štrajkača, bez ijednog štrajkbrehera. Kroz nekoliko dana, 21 decembra, štrajku slovenačkih rudara pridružili su se i rudari Bosne, čiji je materijalni položaj takodje bio težak. Na taj način štrajkovalo je više od 16.000 rudara u ugljenokopima.

"Mi žalimo što naši komunisti čine sve moguće da bi srušili našu državu i naneli veliku štetu narodu. U vreme dok cela zemlja i naša industrija trpe posledice nestašice uglja, komunisti nemaju boljeg posla od organizovanja štrajkova. Umesto da se drže principa "raditi i proizvoditi", i da na taj način donesu narodu korist, oni kao svoje geslo ističu rušenje države."

Oblasna vlada Bosne izdala je naredbu da se svi štrajkači vrate na posao do 24 decembra. Ko do tog vremena ne počne ponovo da radi, gubi sva stečena prava, a komunisti, povrh svega - pravo na svoje stanove. Uporedo sa ovim bile su zatvorene sve prodavnice životnih namirnica, kako bi se još i gladju izvršio pritisak na štrajkače. Sve ovo još više je uznemirilo ne samo radnike koji štrajkuju, već i čitavu radničku klasu, koja je budno pratila ovaj štrajk i podržavala ga.

Kada su se sva dotadašnja sredstva pokazala bezuspešna, buržoazija je otišla još dalje. 24 decembra vlada je

izdala ovu naredbu, koja je imala snagu zakona - usmerenu protiv rudara.

§ 1

"U slučaju ustanka, štrajka ili bilo kakvog nereda u oknima, ili ispoljavanja bilo kakvih priprema u tom pogledu, ministar vojske pozvaće na vojne manevre - na neodređeno vreme potreban broj rudara, radnika i službenika, od 18 do 50 godina starosti zaključno, nezavisno od toga rade li u dotičnim oknima ili ne.

§ 2

a) Svi radnici-rudari u ugljenokopima i službenici od 18 do 50 godina starosti, kako oni koji su zaposleni u oknima tako i oni koji nisu zaposleni, pokoravaju se vojnoj komandi u oknima, nezavisno od toga da li su uopšte vojni obveznici ili su već ranije otslužili vojsku.

b) Kao vojni obveznici, oni, od dana poziva na vojnu službu u oknima, pa sve do isteka 48-časovnog roka, posle njihovog oslobodjenja - podležu vojnoj disciplinskoj kazni i kažnjavaju se od strane vojnog suda za omaške, greške i prestupe učinjene za vreme vojne vežbe. Za disciplinske kazne nadležni su vojni komandanti, a za sve ostale diviziski sudovi dotičnog rejona. Čim organi uprave u oknima utvrde akt sabotaže, oni krivce odmah predaju vojnim komandantima, na dalji postupak.

c) Celokupno osoblje okna koje se odmah javlja na poziv, zadržava svoje ranije prinadležnosti. Oni koji se ne prijave za vojnu službu, gube svoju platu do ponovnog prijema na posao. Isto tako, i oni radnici koji su za bilo kakav tehnički propust u toku rada u preduzeću bili uhapšeni od vojnog komandanta gube pravo na svoje prinadležnosti za vreme koje odredjuje komandant, po svom nahodjenju.

§ 3

Za održavanje poretka između mobilisanih rudara za vreme vojne vežbe, kao i za obezbedjenje preduzeća i opšteg mira i reda - prekomanduje se i neophodan broj oficira u svojstvu komandanata bezbednosti i ostalih službi. Za vršenje ovih službi takodje će se koristiti pojedine jedinice vojske, mornarice i žandarmerije.

§ 4

Oficirima u toku službe u oknima uračunava se, pored redovnih prinadležnosti, i poseban nedeljni dodatak, a komandantima - još i dodatak prema položaju.

§ 5

Radi pružanja pomoći državnim organima pri održavanju mira, reda i sigurnosti u oknima - pozivaju se takodje dobrovoljni pomoćnici iz redova građana, što je u kompetenciji vojnog ministra. Ovi građani-dobrovoljci za vreme svoje službe u oknima u slučaju štrajkova, pobuna ili ustanka se povinjuju vojnoj disciplini; vlast vojnog komandanta proteže se takodje i na njih. Državni službenici koji stupe u dobrovoljnu službu, dobijaju oficirsku platu. Radnici dobijaju prinadležnosti rudara, koje zamenjuju; dobrovoljci, čuvari okana, dobijaju prinadležnosti podoficira i vojnika.

§ 6

Na osnovu ovog rešenja policija i ministar vojni izradjuju uputstvo vlastima koje treba primeniti u slučaju štrajka, nemira ili ustanka."

Ova naredba o gušenju štrajka putem militarizacije štrajkača, bila je primenjena još pre njenog publikovanja, što je izazvalo jednodušan otpor od strane štrajkača i u

mnogim mestima dovelo je do krvavih sukoba sa vojskom i žandarmerijom. U to vreme, dok je većina radnika, bila prinudjena da se spasava od razjarene vojske, ova je izbacivala radničke žene i decu iz njihovih stanova, na dan božića, na oštar mraz. Objavljivanje naredbe izazvalo je ogromnu uznemirenost u čitavoj radničkoj klasi, jer je proletarijat jasno sagledavao da će ova naredba, koja je danas izdata protiv rudara, sutra voljom buržoazije biti proširena i na sve ostale radnike.

Neprikosnoveno pravo radnika - pravo na štrajk, bilo je u opasnosti. Tbog toga su Centralni komitet Komunističke partije i Centralni savet sindikata pozvali proletarijat 29 decembra na opšti štrajk, pod parolom protesta protiv militarizacije štrajkača-rudara u ugljenokopima.

IX. "OBZNAŃA" (NAREDBA)

Noću 30 decembra jaki odredi žandarmerije opkolili su sve radničke domove, štamparije, knjizare i sve prostorije partiskih i sindikalnih sekcija.

Već ujutru 30 decembra, Beograd je bio u vojnoj pripravnosti. U gradu je bilo objavljeno opsadno stanje. Jake patrole pešadije i konjice ponovo su krstarile ulicama, da bi uterale strah. Bilo je zabranjeno grupisanje više od tri čoveka na ulicama. Te grupe su surovo rasterivane, da bi se osujetio svaki pokušaj masovnog okupljanja.

U toku noći sve ulice bile su oblepljene velikim plakatama kojima je vlada proglašavala beli teror. Sa ržaj ovih plakata bio je ovaj:

NAREDBA /Obznana)

"Vlast je dobila sa raznih strana i iz mnogih verodostojnih izvora obaveštenje, da destruktivni i nazadni elementi u najskorije vreme pripremaju napad na državu, njenu organizaciju i društveni poredak, s ciljem da, po ugledu na ruske boljševike unište postojeće zakone, ustanove, društvena

i privatna sopstvenika prava i uspostave, kao što je to bilo u Rusiji, vlast nekolicine, koja će raspolagati životima, slobodom, imovinom gradjana i navući na našu državu inostranu intervenciju. Ovo oni nazivaju diktaturom proletarijata, Pošto oni gledaju na našu državu samo kao na jedan deo fronta u borbi koju vode boljševici protiv ostalog sveta, to, ako zavladaju ovim delom, oni će preduzeti pohod protiv svetskog kapitalizma, da bi u čitavom svetu razrušili sve što je umom, snagom i trudom čovečanstva dosada stvoreno. Analogno njihovim planovima, naša zemlja opet mora da potone u krvi, mi, slično Rusiji, bićemo uvučeni u gradjanski rat, u medjunarodne ratove, i kod nas će početi kradja životnih namirnica, stoke u selima i ostale imovine u gradovima. U komunistički pokret podmuklo su ušli mnogi otvoreni i prikriveni neprijatelji naše zemlje i naroda. Pobeđjeni za vreme rata, oni nastoje da se našoj zemlji osvete posle rata, sejući u njoj neredu i pomažući rušiteljima spolja i iznutra. Jedni ulaze u komunističku partiju; drugi daju pare za novine koje pišu izmišljotine i laži i izazivaju nezadovoljstvo u narodu; treći se snabdevaju iz inostranstva novcem, bombama, eksplozivnim materijalom i oružjem; četvrti se na svaki način mešaju u stvari zemlje i glasno šire famu oko svih društvenih radnika i njihovih pristalica i to sve u cilju izazivanja nereda u zemlji. Oni potstrekavaju gradjane protiv naše države. Nekoliko stotina ljudi, plaćenih iz tajnih fondova, idu iz mesta u mesto, sa skupa na skup, sa voza na voz, iz kafane u kafanu, i jedino to i čine, da bi narušili društveni mir, ubijajući veru kod gradjana u državu i njenu budućnost. Danas, ovo radi jedan, sutra drugi - na već isprobani način, prekosutra treći i tako, jedan za drugim, da bi formirali ubedjenje da je propast sadašnjeg društva i države neminovna. Medju ovim smutljivcima i propagandistima najvatreniji su stranci, koji pod maskom radnika prodiru u radničke organizacije, da bi u njima izazvali nemir i zabunu. Njihovi agenti uvlače se u drzavnu službu radi špijunaze. Mnogi, uopšte uzevši, dobri gradjani i službenici - već su postali ųrtve njihove propagande. Oni mladji, bez šireg obrazovanja

i iskustva - naprimer, mnogi učitelji, bili su zbunjeni i nepromišljeno su pošli rušilačkim putem, nazivajući se komunistima, uvlačeći i druge. Oni nastoje da šire svoju otrovnu propagandu u armiji i žandarmeriji, da bi, kao u Rusiji, zajedno sa svim ostalim, također, uništili oslonac društvenog poretka i na njegovo mesto postavili crvenu armiju i crvenu gardu, koje i do današnjeg dana, kada u čitavom svetu nastaje stišavanje - teže građanskim i svetskim ratovima. Ova boljševička bolest, nazvana komunizam Rusiju je dovela do propasti. Za nekoliko nedelja osvojila je Madjarsku, koja se, ipak, izbacila od nje, pri čemu su se razaranja i pustošenja sručila baš na one koji su hteli diktaturu. Naprotiv, Amerika, Engleska, Francuska, Nemačka i druge srećno uređene i bogate države, ugušile su tu bolest u samom začetku, u jednom mestu lakšim, u drugom - krvavijim putem. Čehoslovačka država bila je primorana da ovih dana učini to isto. Naša država može da spreči krvoproliće, jer je proliveno i suviše krvi. Narod želi mir da bi izlečio svoje rane i patnje koje mu je ostavio rat. Vreme kada Velika nacionalna skupština počinje da zavodi poredak u državi, revolucionarni elementi izabrali su, da bi organizovali opšti štrajk koji zatim hoće da pretvori u nered, krvave meteže i raspad. Usled toga je vlada rešila da upotrebi silu državne vlasti u interesu slobode i poretka. Stoga ministarski savet rešava:

- 1) Zabraniti svaku komunističku i drugu razornu propagandu, čak iako bi trebalo promeniti sva ustavna prava, sve do raspuštanja komunističkih organizacija, zatvaranja mesta za skupove, zabranjivanja štampa i svih publikacija koje narušavaju mir i spokojstvo države i propagiraju, opravdavaju ili hvale diktaturu, revoluciju, ili bilo kakve nasilničke poduhvate; odmah kažnjavati hapšenjem za svako pozivanje na opšti štrajk i uhapsiti na mesec dana sve one koji usmeno ili pismeno šire takve parole.

2) Zabraniti sve publikacije koje se ne odnose s poštovanjem prema merama učinjenim radi očuvanja slobode poroka i svojine. Samo se po sebi razume da sloboda reči i štampa i dalje ostaje neprikosnoveha, ako se pritom ne vredja država i u stanovništvo ne unosi demoralizacija.

3) Frimeniti surove mere protiv svih nereda rušilačkog karaktera, u prvom redu protiv poglavara i moralnih potstrekivača koji su učestvovali bilo lično bilo da su podneli lažni alibi.

4) Uvesti obavežu registraciju oružja. Ko ne prijavi da poseduje vatreno oružje i eksplozivni materijal, kažnjava se tamnicom ili prinudnim radom u trajanju do tri meseca.

5) Sve do završetka rada Zakonodavne nacionalne skupštine u Beogradu zabranjuju se sve manifestacije rušilačkog ili buntovničkog karaktera. Sva lica koja pružaju oružani otpor državnim organima bezbednosti, biće predata vojnom sudu.

6) Proterati sa naše teritorije sve strance koji uzimaju učešća u neredima i pojačavaju ih.

7) Otpustiti iz državne službe sve službenike koji nastavljaju da se bave boljševičkom propagandom u našoj zemlji, a takodje lišiti stipendija sve studente - komuniste. Izbori za Ustavotvornu skupštinu protekli su u redu i miru; neka ona završi rad za koji joj je ukazano poverenje."

"Obznana je bila sprovedena u celoj zemlji skoro na isti način kao i u Beogradu. Objavljivanje opsadnog stanja u Beogradu 30 decembra 1920 svelo je uglavnom na nulu dejstvo opšteg štrajka ali je u drugim mestima, kao naprimer u Zagrebu, štraj potpuno uspeo. Sprovođenje Obznane u život praćeno je masovnim hapšenjima aktivista radničkog pokreta. Pritom, u mnogim mestima došlo je do otvorenih uličnih sukoba sa policijom. U jednom od takvih sukoba ubijen je jedan od naših najboljih drugova u Vukovaru. Posle skoro dve godine napora upravljenih na savladjivanje teškoća, s jedne strane, i sabotaza

pojedinih provinciskih sindikalnih birokrata s druge strane, proces ujedinjenja svih sindikata u zemlji, na principu centralizma bližio se kraju. Već ujedinjeni sindikati skoro jednoglasno su se izjasnili na svojim kongresima ujedinjenja za Crvenu Internacionalu sindikalnih saveza. Početkom 1921 godine trebalo je da se sastane opšti kongres poljoprivrednih radnika, da bi krunisao veliko delo ujedinjenje sindikalnog pokreta i konačno sankcionisao jasno izraženu želju proletarijata Jugoslavije da pristupi Crvenoj Internacionali sindikalnih saveza.

Komunističkoj parlamentarnoj frakciji uspelo je da uvuče sve glavnije opozicione partije u privremeni bojkot Parlamenta, dok regleman ne bude ukinut i dok se deputatima ne da bar minimum parlamentarnih prava i slobode. Posle toga, pošto je skoro polovina poslanika u toku meseca demonstrativno napustilo zasedanja, vlada je bila primorana da promeni reakcionarni regleman. Novi regleman bio je nešto bolji; ipak, on je ostavio, iako u vrlo ograničenoj meri, pravo na interpelaciju, koja je donekle i komunistima davala mogućnost da istupaju sa komunističkom kritikom po pitanju svih važnijih zbivanja u zemlji. Ali, publikovanje govora komunističkih poslanika u Parlamentu nije se dozvoljavalo; cenzura je zabranjivala sve novine koje su pokušavale da objave komunističke govore, makar i u skraćenom obliku.

Komunistički poslanici nisu imali prava da istupe na zborovima i da pred biračima polazu računa o svome radu.

Posle svega, ministar policije ipak je morao da odgovori na interpelaciju. To je bilo na zasedanju Parlamenta 8. aprila 1921 godine. Odgovor ministra policije, koji su svi tako nestrpljivo očekivali izazvao je opšte razočarenje. Umesto dokaza o tome da se komunistička partija, još krajem prošle godine spremala da preuzme vlast - čime se i pravdalo izdavanje Obznane - ministar policije citirao je odluke Vukovarskog kongresa i nekoliko mesta iz odluka Medjunarodnog kongresa Komunističke Internacionale, kao ozbiljan materijal za optužbe protiv Komunističke partije Jugoslavije.

Kakvu veličinu duha je ispoljio gospodin ministar policije u svom govoru pokazuju sledeći citati:

"Pitanje koje je na dnevnom redu kod nas, već je dve-tri godine na dnevnom redu čitavog sveta. Stvorena su dva fronta, evropski i aziski, Evropa je zauzela neprijateljski stav prema komunizmu. Azija, naprotiv, usvojila ga je. Izdavanjem Ožnane mi smo našu zemlju stavili na stranu Evrope."

I dalje:

"Vukovarski kongres postavio je principe diktature proletarijata iznad principa političke slobode, princip vladavine radničke klase - iznad jednakosti i ravnopravnosti svih građana. Zbog toga Komunistička partija nije ni imala nikakvih prava kojima treba da se koristi progresivna, savremena i kulturna partija. Između sadržaja, principa i direktiva Vučkovarskog kongresa i uopšte Komunističke Internacionale i sadržaja našeg Ustava, nema ničeg zajedničkog. Oni se međusobno isključuju. Ili Ustav ostaje na snazi i u tom slučaju ovaj program otpada, ili obratno! Takvo je bilo gledište vlade, koja se odlučila na ovaj korak protiv komunista."

I dalje:

"Prihvativši uslove Komunističke Internacionale, naši komunisti su se samim tim odrekli svoje nezavisnosti, kako u pogledu programa, tako i u političkom i strategiskom pogledu; oni su prestali da budu Komunistička partija Jugoslavije. Kod nas, u zemlji, stvorila se partija koja iz inostranstva dobija planove za svoju delatnost i koja se obavezala da vodi borbu čak i protivzakonitim sredstvima."

Konkretno, ministar policije naveo je čitav niz "zloupotreba Komunističke partije", kao naprimer:

"Komunisti su zloupotrebljavali sindikate u cilju svoje borbe za sabotiranje države. Oni su, takodje, izvršili novčanu zloupotrebu, primajući novac iz inostranstva da bi ga upotrebili za građanski rat. Zatim, bavili su se špijunažom u svim državnim ustanovama, da bi uspešnije sprovodili sabotazu u državi. U radničkom domu nadjeno je mnogo poverljivih, zvaničnih, dokumenata, koji su bili ukradeni iz državnih

ustanova. Dalja zloupotreba bila je, takodje, demoralizacija armije i žandarmerije. Česti slučajevi dezertiranja iz armije - rezultat su njihove propagande."

I na kraju:

"Naši komunisti spremali su protiv naše Ustavotvorne skupštine isto što i njihovi drugovi u Rusiji."

Takvi su bili "argumenti" kojima je ministar policije pokušavao da opravda politiku belog terora. Dva komunistička govornika, iako su, prema poslovniku, imali pravo da govore svega pola časa, prešli su u napad - (jer je, posle optuzbi ministra, svaka samoodbrana bila izlišna) - razotkrivši laž buržoaske demokratije i buržoaskog parlamentarizma. Podnošenjem interpelacije povodom Obznane, vlada je doživela nesumnjivi fijasko. No, i pored toga, ona je dobila većinu, zahvaljujući glasovima svojih "mameljuka".

X. ZAKON O ZAŠTITI DRŽAVE

(Zakon protiv komunista)

Neuspeli atentat na tadašnjeg regenta (28. juna 1921) i ubistvo ministra policije Draškovića, tvorca Obznane (26. jula 1921), koje je sledilo odmah posle toga, dali su buržoaziji željeni povod za novi napad na radničku klasu. Oba atentata izvršila su dva egzaltirana radnika, dvojica razočaranih nacionalista, koji su sebe smatrali komunistima. Komunistička partija Jugoslavije, razume se, nije imala nikakve veze sa ovim atentatima.

Centralni komitet je povodom pokušaja ove provokatorske kampanje objavio sledeće objašnjenje:

"Ogromna većina buržoaske štampe, ne čekajući na rezultat istrage povodom atentata na prestolonaslednika Aleksandra, 28. juna ove godine, svim silama trubi da je atentat tobože organizovala Komunistička partija. Bila je dovoljna samo činjenica što je atentator nazvao sebe komunistom. Ovo je bilo dovoljno za buržoasku štampu da protiv Komunističke

partije i celog radničkog pokreta u zemlji podigne divlju i pomamnu hajku.

Sada ova hajka na Komunističku partiju i radnički pokret dostiže vrhunac, jer hoće da imputira vezu između naše partije i ubistva ministra unutrašnjih poslova Milorada Draškovića.

Povodom ove nove pojačane kampanje protiv Komunističke partije i radničkog pokreta, Centralni komitet Komunističke partije Jugoslavije izjavljuje sledeće:

1) Komunistička partija nema ništa zajedničkog sa atentatom na prestolonaslednika Aleksandra, ni sa ubistvom Milorada Draškovića, jer individualni teroristički akt nije metod njene klasne politike.

2) Komunistička partija nikad i niukakvim uslovima nije se bavila stvaranjem terorističkih organizacija i nema nikakvih obaveštenja o njihovom formiranju.

3) Terorističke organizacije - ako takve postoje - mogu biti samo delo anarhista, bez razlike na ime koje ovi imaju, jer delatnost anarhista je jednako uperena protiv naše partije, kao i protiv pretstavnika kapitalističkog uređenja.

4) Komunistička partija sa žaljenjem konstantuje da je vlada zabranila delatnost ne samo Komunističkoj partiji, već i sindikalnim organizacijama i što se nad radničkom klasom već u toku pola godine, vrše neverovatna bezakonja i nasilja. Tokom ovog vremena Komunistička partija lišena je svih svojih organizacija, nije ni imala mogućnosti da održava stalnu vezu sa svojim rukovodećim članovima i da ih drži pod svojim idejnim uticajem, niti je imala mogućnosti da zaustavi anarhistički raspložene, kao i kolebljive i neuravnotežene elemente, koji su pod utiskom stradanja radničke klase zalutali i pošli na očajničke pokušaje koji štete radničkoj klasi. Dotada, dok je naša Partija imala organizacije i dok je radila u njima, ona je mogla uspešno da se bori sa ovim elementima. Centralni komitet Komunističke partije Jugoslavije

kako do donošenja Obznane, tako i posle toga, uvek je delovala u okvirima postojećih zakona. Do donošenja Obznane glavni zadatak Partije sastojao se u organizaciji i razvitku klasne svesti radničke klase i njenoj pripremi za klasnu borbu. Posle, Obznane se borila za to da sebi i radničkom pokretu obezbedi legalizaciju.

5) Centralni komitet Komunističke partije Jugoslavije spreman je da odgovara za svoju delatnost gde god mu drago, pa čak i pred buržoaskim sudom.

6) Stvarajući poznati zakon o zaštiti države, tobože za borbu sa ovim terorističkim elementima, vlada je, po svojoj prilici, nameravala da uništi Komunističku partiju i sindikalni pokret radničke klase i da uguši svaku reč opozicije, svako slobodno delanje i misao, što se savršeno jasno vidi iz vladinog projekta zakona. Zahvaljujući ovom zakonu stvara se situacija protivrečna Ustavu, formira se buržoaska reakcija i neograničena vlast policije. Ovaj zakon usmeren je protiv radničke klase i protiv ustavnih građanskih prava i sloboda - i ništa dobrog ne obećava zemlji i narodu. Za sve njegove posledice odgovornost pada samo na vladu, koja donosi zakon, i na većinu koja ga prihvata.

7) Mi smatramo da će našem nepodnošljivom položaju doći kraj tek pošto opet budu otvoreni sindikati i daka Komunistička partija bude legalizovana u okviru zakona. Samo u tom slučaju od nje se može zahtevati da na sebe uzme moralnu odgovornost za svoje članove i samo tada ona može uspešno da se bori sa protivnicima klasne borbe - anarhistima i teroristima.

Ali vlada je odlučila da ostane pri svome. Ona je predložila u Parlamentu, u protivrečnosti sa nedavno prihvaćenim Ustavom, sankcionisanje zakona uperenog isključivo protiv komunista, i to u ubrzanom postupku, bez debate i, većina, slušajući njenu volju, usvojila je 2 avgusta 1921 godine, ovaj čudovišni zakon, jedinstven u istoriji kulturnog čovečanstva ne samo po načinu donošenja već i po svom sadržaju.

Zakon glasi:

Član 1

Kao zločin u smislu krivičnog zakonika smatraće se i ova dela:

1. Pisanje, izdavanje, štampanje i rasturanje: knjiga, novina, plakata ili objava, koje imaju za cilj da potstaknu na rušenje državnih organa imenovanih Ustavom, ili da ugroze javni mir ili dovedu u opasnost javni poredak. Ovo važi i za svaku pismenu ili usmenu komunističku ili anarhističku propagandu koja ima za cilj da promeni politički ili ekonomski poredak u državi, - zločinom, nasiljem ili ma kojom vrstom terorizma.

2. Organizovanje, potpomaganje ili učlanjivanje u bilo kakvo udruženje koje bi propagiralo komunizam, anarhizam ili terorizam ili u društvo za pripremu i vršenje ubistava ili u društvu za ilegalno i neparlamentarno smanjivanje kompetencija vlasti, kao i uopšte sve ono što je sadržano u tački 1.

3. Izdavanje pod zakup ili u ma kom vidu ustupanje zgrada ili prostorija za sakupljanje lica kojima bi bio cilj priprema ili rad na ostvarenju bilo čega od onoga što je u prethodnim dvema tačkama izloženo - ako je onaj koji je zgradu ili prostoriju ustupio znao u koju svrhu će se ona upotrebiti. Organizovanje, udruživanje ili propaganda što je sračunato na to da se građani ili vojnici ne odazivaju dužnostima, ili da se sabotira, otežava ili ograniči proizvodnja, popravka ili prenos vojnog materijala ili snabdevanje vojske za njene potrebe, kao i svaka priprema i pokušaj rušenja ili uništavanja predmeta koji služe kao sredstva veza, ili instalacije za javne potrebe. Svako opštenje sa licima i društvima u inostranstvu u cilju dobijanja neke pomoći otuda radi priprema revolucije ili nasilne promene sadašnjeg političkog stanja u zemlji ili nečeg drugog predvidjenog prednjim tačkama, kao i svako pomaganje nekog inostranog lista ili društva od strane nekoga sa teritorije naše Kraljevine, kada

to lice ili društvo radi protiv uredjenja, poretka ili javnog mira naše države. Proizvodnja ili prikupljanje oružja, orudja, sprava ili eksploziva radi nekog od napred spomenutih ciljeva, kao i svako prikriivanje tih predmeta, priprema, pokušaj ili izvršenje ubistva ma koga organa vlasti ili političke ličnosti.

Član 2

Ko učini neko od krivičnih dela izloženih u članu 1 ovog zakona, kazniće se smrću ili robijom do 20 godina. Predmeti krivičnog dela konfiskovaće se. Oni koji znaju da se pripremaju zločini izloženi u članu 1, pa o tome blagovremeno ne izveste državnu vlast, kazniće se robijom do 20 godina. U cilju brzog i lakšeg utvrdjivanja krivice, nadležnim vlastima je dopušteno da pretres vrše i noću, ako to zahteva preka potreba.

Član 3

Državna politička vlast tražiće od najbližeg komandanta vojsku radi održavanja javne bezbednosti, kadgod se pokaže da u nekom težem konkretnom slučaju zato nisu dovoljni njeni organi, lične i imovne bezbednosti. Bliže odredbe o načinu upotrebe vojske propisaće Ministarski savet.

Član 4

Kad se u neku opštinu ili srez pošalje vojska, usled ugrošene bezbednosti, onda će stanovništvo te opštine, odnosno sreza, biti dužno da iz svojih sredstava, svaka kuća prema svom imovnom stanju, hrani i snabdeva vojsku. Prikupljanje potrebnih namirnica vrši opštinska vlast, pod rukovodstvom i nadzorom državne i političke vlasti i celokupne količine blagovremeno i uredno predaje vojnoj vlasti. I drugi troškovi koje bi država učinila usled ove upotrebe vojske, padaju na teret stanovništva, ali ako se red uskoro uspostavi, stanovništvo treba da se oslobodi plaćanja naknade tih troškova i oni padaju na teret državne kase, a stanov-

Juv. br. 67/54

ništvu se vraća ono što je dalo za vojsku. Oni koji bi zbog dela kojim je izazvana upotreba vojske bili osudjeni na kaznu, biće dužni da nadoknade stanovništvu i državi izdatke učinjene zbog upotrebe vojske.

Član 5

Na zahtev Ministra unutrašnjih dela, Ministar vojske i mornarice odobrava da potreban broj vojnika predje u žandarmerisku službu i da tamo otsluže svoj rok.

Član 6

Lica koja provode vreme u skitnji, pijanjčenju ili bludnjičenju, a ne mogu dokazati da se na pošten način izdržavaju, kazniće se zbog toga zatvorom do 3 meseca, a osim toga, kao lica moralno pošrnula i sklona vršenju krivičnih dela, i posle izdržane kazne mogu biti upućena u zavod za prinudni rad. Maloletna lica, ako ne budu osuđena na kaznu, upućivaće se u vaspitne zavode u kojima će moći ostati najviše 5 godina, i to pod uslovom da nisu navršila 16 godina starosti, inače do punoletstva. Ministar pravde ovlašćuje se da donese uredbu o postupku u slučajevima upućivanja ovakvih lica u zavod za prinudni rad ili u vaspitne zavode za moralno popravljjanje maloletnika.

Član 7

Ko pravi eksplozivni materijal ili sprave ili orudja potrebna za njihovo pripremanje ili drugoga uči kako da ih načini, nabavi, čuva, ili ih drugome prodaje, iako zna ili mora pretpostaviti da je sve to namenjeno vršenju nekog zločina, pored onih pobrojanih u članu 1, kazniće se robijom.

Član 8

Lice koje je ovlašćeno da drži eksplozivni materijal pa njime rukuje protivno postojećim pravilima ili naredbama nadležnih vlasti, i time pričini kakvu štetu ili opas-

nost po imovinu, život ili zdravlje drugih, kazniće se ro-
bijom, a u naročito lakim slučajevima zatvorom.

Član 9

Ko se ogreši o postojeće zakonske propise i nared-
be o proizvodnji, uvozu i prodaji baruta, dinamita, vatre-
nog oružja i drugog eksplozivnog materijala, kazniće se nov-
čano od 10.000 do 100.000 dinara, prema veličini krivice i
svom imovnom stanju.

Član 10

Državni činovnici i službenici, radnici vojne ad-
ministracije, službenici samoupravnih tela, koji pojedinačno,
u većem broju ili u celini prestanu da vrše svoju službu u
cilju štrajka, kazniće se zatvorom, a potstrekači i kolovo-
dže i novčano do 10.000 dinara. Istom kaznom kazniće se i
ona lica koja sabotražom ili pasivnom rezistencijom ometaju
pravilan tok poverene im službe ili rada.

Član 11

Lica koja pokušaju da spreče drugoga da radi, kaz-
niće se zatvorom do 6 meseci, ako njihova delatnost ne pre-
dje u kakvo teže krivično delo. Ako se ovakva lica, na poziv
vlasti, odmah ne razidju sa mesta gde su se nedopušteno sa-
kupila, kazniće se zatvorom do godinu dana i novčano do
3.000 dinara.

Član 12

Ko, na javnim zborovima, u otvorenim ili zatvore-
nim prostorijama, ili bilo gde, nosi ili iznosi ma kakve zna-
ke, zastave ili natpise kao znak poziva ili potstrekivanja
da se stvori javno mišljenje da postojeći pravni poredak tre-
ba zameniti drugim, putem prevrata, rušenjem privatne svo-
jine, ili uništavanjem javnog mira, kazniće se najmanje na
godinu dana zatvora ili novčano do 50.000 dinara.

Član 13

Samo učestvovanje na manifestacijama iz prednjeg člana, kazniće se zatvorom do godinu dana ili novčano do 3.000 dinara, ili obema kaznama.

Član 14

Ako je nadležna vlast zabranila kakvu manifestaciju protiv državne vlasti ili inače kakvu drugu manifestaciju protivnu državnim interesima, svi učesnici koji se, na poziv vlasti, odmah ne rasture, kazniće se zatvorom najmanje godinu dana, a kolovodje i nagovarači da se manifestacija ne rasturi i novčano do 5.000 dinara.

Član 15

Državna upravna vlast, kad utvrdi da je neko udruženje (sindikalna organizacija ili drugo) promenilo svoj, zakonom dopušteni cilj ili tajno ili javno otpočelo da se bavi drugim nedopuštenim ili protivzakonitim agitacijama ili poslovima, rasturiće takvo udruženje. Protiv ovog rešenja o rasturanju udruženja, njegovi zakonski pretstavnici imaju pravo žalbe prvostepenom sudu u roku od tri dana. Protiv rešenja prvostepenog suda može se u istom roku uložiti žalba kasacionom sudu, čija odluka je konačna, ukoliko potvrđuje odluku administrativnih vlasti. Zakonski pretstavnici ovakvog rasturenog udruženja, kazniće se za nedopušteni rad zatvorom najmanje godinu dana i novčano 5.000 dinara, ukoliko nije u pitanju teže krivično delo.

Član 16

Kad optuženi, u smislu čl. 46 Srpskog zakona o štampi, bude pozvan radi saslušanja, pa se krije, pobegne ili ga, uopšte, nema u mestu stanovanja, za tri dana od sudskog poziva, i to se konstatuje zvaničnim izveštajem nadležnih vlasti, sud takvog optuženog ubuduće neće pozivati preko "Služ-

benih Novina" niti mu preko njih davati ikakva saopštenja, već će se sve sudske odluke koje se odnose na njega prilepiti na stan u kome je zadnji put stanovao ili na zgradu u kojoj je kao službenik radio, kao i na sudsku tablu i smatraće se za punovažne u pogledu računanja rokova.

Član 17

S obzirom na naredjenja iz člana 20 ovog zakona, ubuduće će se smatrati da je naredjenje člana 58 odeljak 1 Srpskog zakona o štampi, kao i pokrajinskih zakona o štampi, prestalo da važi ukoliko se odnosi na krivce, po ovom zakonu.

Član 18

Ne mogu vršiti nikakvu javnu službu ili funkciju ni biti narodni poslanici niti gradski savetnici oni koji pripadaju Komunističkoj partiji ili uopšte kakvom udruženju koje je ovim zakonom zabranjeno. Ovo se odnosi i na službenike privatnih ustanova. Lica koja sada vrše napred navedene funkcije razrešavaju se istih, po stupanju na snagu ovog zakona. Činovnici i javni službenici koji bi zbog ovog razloga bili razrešeni dužnosti, mogu se žaliti protiv rešenja ministroyog. Primitljena žalba ne obustavlja izvršenje rešenja.

Član 19

Za sva krivična dela po ovom zakonu sudiće redovni državni sudovi, po slobodnom sudiskom uverenju i sudiće ih kao hitne predmete, pre svih drugih krivičnih dela. Opšti deo krivičnog zakonika za Kraljevinu Srbiju u svemu će se primenjivati - na sva krivična dela po ovom krivičnom zakonu. Ali, izuzetno od paragrafa 48 Krivičnog zakonika za Kraljevinu Srbiju, krivac će se moći osuditi na smrt, za zločin učinjen po ovom zakonu, ako je u vremenu učinjenog dela imao punih 18 godina života.

Član 20

Sve ovom zakonu protivne odredbe iz opšteg krivičnog zakonika i drugih sporednih krivičnih zakona, kao i zakona o štampi, zakona o udruživanju i zborovima i drugih zakona, neće se primenjivati, ukoliko su protivni ovom zakonu sve dok ovaj zakon bude na snazi.

Član 21

Ovaj zakon stupa na snagu od dana kada ga potpiše kralj, a pravosnažan je kad se obnaroduje u "Službenim Novinama".

Preporučujemo našem Ministru unutrašnjih dela da obnaroduje ovaj zakon, a svima našim ministrima da se staraju o njegovom izvršenju, a vlastima zapovedamo da po njemu postupaju, svima i svakome da mu se pokorava."

Ovom zakonu izlišni su bili kakvi komentari. To je najbolja i najreljefnija ilustracija svega divljaštva jugoslovenske buržoazije. Ovim zakonom bila je raspuštena i Komunistička parlamentarna frakcija od 59 poslanika. Tako je buržoazija, na najgrublji način, razbila poslednju iluziju o vrednosti buržoaske demokratije i parlamentarizma.

U to vreme svi komunisti koji su se nalazili u državnoj službi u svojstvu činovnika i službenika (profesori, učitelji, poštanski i železnički službenici itd.) bez objašnjenja su otpušteni. Osim toga, važnijim radničkim kategorijama silom zakona je oduzeto pravo na štrajk.

Nije suvišno navesti motivaciju kojom se služi Zakonodavna skupština, predlažući Parlamentu usvajanje pomenutog zakonskog projekta. U njoj se, između ostalog govori:

"Naša nova država, umesto da usmeri sve svoje snage na svoju konsolidaciju i unutrašnje uredjenje, morala je od samog početka da se bavi protiv propagande i akcija koje imaju pred sobom i zadatak da nasilnim putem sruše postojeći poredak i postojeće oblike naše države zamene drugim oblici-

ma koje oni smatraju spasnosnim za čovečanstvo. Pretstavnik ove propagande je Komunistička partija. U ovu Partiju, koja nasilnim putem hoće da sruši našu državu, uvukli su se svi elementi koji pri rešavanju nacionalnog pitanja u našoj zemlji neće da vode računa o njegovim bitnim odlikama. Od samog oslobodjenja ovi elementi otpočeli su svoju propagandu, u štampi i na skupovima, i to radi ostvarenja navedenih ciljeva. U zadnje vreme da bi postigli svoje ciljeve, oni su počeli da pribegavaju i drugim sredstvima, i prešli su na takozvanu terorističku delatnost. Naše državne vlasti pokušavale su da spreče ovu delatnost i propagandu običnim sredstvima, sve dok se ova nije razvila u tolikoj meri da je postala opasnost za društveni poredak i državno uredjenje. Kada se pokazalo da vlast nema snage da se ovoj propagandi suprotstavi običnim merama, predvidjenim za normalne uslove. ona je morala pribeći energičnijim merama, koje su bile zakonski najčvršće postavljene u Obznani.

Obznana, koja je zahvaljujući proglašenju Ustava stekla silu zakona i čiji je rok dejstva bio produžen, imala je samo deklarativni karakter, bez predvidjenih kaznenih sankcija koje su morali da sprovode samo administrativni organi vlasti. U prvo vreme postojala je nada da će se i ovim, ne mnogo surovijim i strožim merama ^{državne} organa vlasti, moći ugušiti težnje unutrašnjih protivnika i neprijatelja, koji za ostvarenje svojih ciljeva i težnji održavaju veze sa inostranstvom, da bi potkopali osnove naše države, izazvali revoluciju i uništili sve što je bilo stvoreno zahvaljujući ogromnim žrtvama čitavih pokoljenja naših naroda. Poslednji događaji dobili su svoj krajnji izraz u pokušaju atentata na njegovo kraljevsko visočanstvo Regenta, i u atentatu na ministra unutrašnjih dela Draškovića, kao i u pripremanom ali neuspešnom atentatu na vladu, nacionalnu skupštinu i pojedine istaknute ličnosti - a sve u cilju nasilnog svrgavanja celokupnog postojećeg sistema i izazivanja krvoprolića. Ovi događaji svedoče da su mere za zaštitu države i celokupnog postojećeg društvenog uredjenja, predviđene u Obznani bile

nedovoljne. Najvažniji zaštitnik i glavni potstrekač svih ovih dela i pokušaja nasilnog prevrata, sudeći prema poslednjim događajima i njihovom redosledu od oslobođenja do danas, jeste Komunistička partija naše Kraljevine. Dela, ustanovljena i otkrivena dosad, jasno pokazuju da je ova delatnost bila organizovana u krilu Komunističke partije i da je ove atentate izvršila sama partija, ili njeni organizovani članovi, sa njenim znanjem. Komunistička partija je prva u našoj Kraljevini prišla Komunističkoj Internacionali i Moskvi, prihvativši izvesne uslove i obaveze. Saglasno ovim uslovima i obavezama ona mora težiti tome da onemogući normalan državni život, da ometa blagostanje države i, po mogućstvu, oteža položaj nesvesnih radnika. U budućnosti, ukoliko bi se legalna borba pokazala nedovoljnom, Komunistička partija će u svom krilu organizovati frakciju za ilegalnu i terorističku borbu. Ovo se u dovoljnoj meri da videti iz svega onoga što se dogodilo od oslobođenja do danas. Naposletku, može se reći da je naše društvo, u liku svojih organa vlasti, ostalo veoma pasivno, i da nije preduzelo neophodne mere da sebe zaštiti. Međutim, sav civilizovani deo zapadne Evrope, zatim Sjedinjene Američke Države, kao i uopšte sav kulturni svet, zaštitili su se od ove opasnosti, i stvorili zakone za odbranu društva i državnog uređenja. Švajcarska, koja je dosad pretstavljala utočište za sve takve elemente i koja im je ukazivala gostoprimstvo, bila je prinudjena da stvori zakon za zaštitu države. To isto učinila je Amerika, kao i sve ostale napredne i kulturne države. Za otklanjanje ove velike opasnosti od naše države i čitavog naroda, vlada je, u zadnjem trenutku, predložila Dvoru otvorenu debatu povodom projekta zakona o zaštiti društvene bezbednosti i državnog poretka. Projekat zakona bio je predat Dvoru da bi, pomoću njega, bila sačuvana naša nova narodna država, izvojevana u vekovnoj borbi, kao i da bi se postojeći društveni sistem sačuvao od krvoprolića. Na četiri zasedanja Zakonodavne skupštine raspravljalo se o projektu zakona i posle nekih izmena i dopuna on je bio prihvaćen kako u pojedinostima tako i u celini.

"Predlažući Narodnoj skupštini da prihvati predloženi projekat zakona, Dvor, istovremeno, skreće pažnju Skupštini da je glavni cilj projekta očuvanje sadašnjeg društvenog i državnog uređenja. Da bi se pravilno sprovedo ovo obezbeđenje, neophodno je poznavati, kakvi se načini i sredstva primenjuju u rušenju svega toga, a što ovaj zakon mora da brani i tek pošto budu ustanovljeni simptomi i obim ovih dela i pokušaja, a tako je i njihova sredstva - sa uspehom može se izabrati oblik zaštite. Podneti projekat zakona bio je uglavnom izradjen i saobrazno ovim objektivnim i subjektivnim sredstvima i njihovim primenjivanjem.

Na prvi pogled zapaza se da se Komunistička partija, u cilju propagiranja terora i nasilne promene društvenog uređenja, rušenja suvereniteta države i narušavanja svakog društvenog poretka i spokojstva, koristi izdavanjem, štampanjem i rasturanjem knjiga, novina, plakata i proglosa. Komunistička partija, osim toga, u ovoj komunističkoj i anarhističkoj propagandi kao sredstvo za postizanje svojih ciljeva koristi organizovanu podršku i formira grupe za vršenje ubistava pomoću ilegalnih terorističkih metoda - u cilju osvajanja vlasti, posle rušenja postojećeg društvenog sistema. Kao pomoćna sredstva u svojoj delatnosti, ona koristi pogodne prostorije i zgrade. Zatim, ona se koristi svim mogućim sredstvima, organizacijama, skupovima i propagandom - za rušenje vojne organizacije, da bi lakše postigla svoj cilj. Pošto Komunistička partija teži da ostvari svoje ciljeve ne birajući, pritom, sredstva - uspostavljaju se veze sa pojedinim licima i organizacijama u inostranstvu, a da bi svoj plan realizovala KP izradjuje i sakuplja oružje, opremu i eksplozivni materijal u okviru sredstava koje primenjuju anarhistički i komunistički, revolucionarni elementi. Takvi elementi ne mogu biti zaštićeni Ustavom i oni su van zakona, jer ni sami ne priznaju ovakav, stvoreni, ustavni poredak. Ova misao izražena je u članu 18 datog projekta zakona, prema kome se komunistički i anarhistički elementi lišavaju prava da pretenduju na blagodeti zakona i ustavnog poretka, koga oni

ne priznaju i koji hoće da sruše. Njihov stav nije u skladu sa postojećim poretkom. Ovim članom se ne predviđa uništenje ideje naučnog komunizma, već samo partije i organizacije, čija je aktivnost istovetna delatnosti anarhističke organizacije. Dogadjaji koji su usledili posle prvog pokušaja atentata na ministra Draškovića, kao i različiti pokušaji i pripreme pre i posle toga - nesumnjivo otkrivaju da su u krilu Komunističke partije naše Kraljevine, našli utočište svi elementi koji žele da sruše postojeće uređenje. Nema nikakve sumnje u to da su sva lica, uhapšena do danas, članovi Komunističke partije. Usto, kao što je već rečeno, Komunistička partija Jugoslavije prva je prišla Komunističkoj Internacionali pod takvim uslovima koji se ukratko mogu izraziti u tome da postojeća država i društveno uređenje moraju biti srušeni, svim legalnim i ilegalnim sredstvima. Partija i njeni članovi koji teže rušenju datog Ustava i svega što sačinjava njegovu osnovu, ne mogu se koristiti pravima, stvorenim blagodareći takvom zakonskom poretku, jer to se međusobno isključuje. Prema tome, član 18 ovog projekta zakona potpuno je ustavan.

"Predlažući Narodnoj skupštini da primi predloženi projekat zakona, Zakonodavna skupština moli da se njen projekat usvoji u celini i bez izmena, jer je kucnuo poslednji čas da se obuzda čudovište koje pretilo našem društvu, svim našim narodima, našim nacionalnim tekovinama, sastavu naše narodne države, koja je stvorena uz velike napore i stradanja."

Komunistička parlamentarna frakcija dala je sledeće objašnjenje u Parlamentu 1 avgusta 1920 godine, neposredno pre izglasavanja zakona:

"Zakon o zaštiti države, koji nam je bio predložen i protiv koga mi odlučno podizemo glas, jeste antiustavni zakon. Ovim zakonom, svode sa na nulu, odluke Ustava koje se odnose na slobodu, građanska prava i sudsku odgovornost narodnih predstavnika, čiji mandati su ovim zakonom anulirani. Ovo je uvertira za režim belog terora, kakav postoji

samo u Madjarskoj i Rumuniji i koji je sramota za civilizovano čovečanstvo. Ovaj zakon nije sasvim nov. On se već pojavljivao u različitim varijantama u obliku pitanja dnevnog reda o vladinoj politici, u odnosu na komunistički pokret koji pretstavlja najjaču opoziciju postojećeg režima. Vlada je tražila i jedva je čekala povod da ga donese. Sadašnja vlada demokrata, radikala i muslimana koristi oba atentata kao povod za stvaranje zakona protiv komunističkog pokreta i protiv same ideje komunizma; ona je, pod pretnjom najtežih kazni, zabranila delatnost Komunističke partije i svaku komunističku propagandu; i identifikovala ju je sa terorističkom i anarhističkom.

Komunistički klub odlučno protestuje protiv ovog identifikovanja naše Partije sa terorističkim i anarhističkim organizacijama i opet podvlači - da Komunistička partija nije imala nikakve veze sa terorističkim i anarhističkim organizacijama, da nikada nije stvarala takve organizacije i da u tom pogledu ne može, niukom slučaju, da na sebe primi odgovornost. Anarhistički, teroristički, kao i svi individualni akti, protivreče kako principima tako i taktici i praksi naše Partije.

Komunistički klub konstatuje da takvog čudovišnog zakona nema ni u jednoj od zemalja na koje se vlada poziva kao na uzor; da u tim zemljama uopšte nema zakona protiv komunista. Ovim zakonom većina donosi smrtnu presudu manjini, celoj Partiji, tj. ideji. Slučaj nepoznat u parlamentarnom životu Evrope, Po surovosti, sa ovim zakonom ne može se uporediti nijedan zakon u inostranstvu.

Ovaj zakon otvoreno je usmeren protiv ekonomske borbe radničke klase. On ogromnoj većini radničke klase, oduzima njeno najsvetije pravo - pravo zaštite života - oduzima joj pravo štrajka.

Otuda postoje široke mogućnosti za zloupotrebe koje podneti zakon pruža vlastima koje ga budu primenjivale i za sve teške posledice njegove nepravdičnosti, snosiće odgovornost samo vlada, njena većina u Narodnoj skupštini, koja iz-

daje zakon, kao i svi oni koji glasaju za taj zakon.

Komunistički klub je ovlašćen da do izglasavanja ovog zakona upozna poslanike Narodne skupštine sa sledećim objašnjenjem Centralnog komiteta Komunističke partije Jugoslavije:

"Delatnost Komunističke partije Jugoslavije postala je nemoguća zahvaljujući Zakonu o zaštiti države. Centralni komitet Komunističke partije Jugoslavije i njegov parlamentarni klub javljaju svim svojim članovima i biračima - sada kao i ranije: neka ostanu verni komunističkom idealu, neka sačuvaju svest i hladnokrvnost; neka ne dopuste da ih isprovociraju ili da sebe uvuku u individualne ili terorističke akcije i dela lične osvete, koja protivureče principima i taktici Komunističke partije.

Komunistički pokret kao istoriski pokret, ne može biti ugušen nikakvim nasiljem. Snaga postojanja Komunističke partije ima svoj koren u objektivnim i subjektivnim uslovima kapitalističkog društva, i u najskorije vreme ona će opet biti legalizovana, čvrsto će stati na noge i produžiće svoju delatnost u korist i za oslobodjenje radnog naroda - za komunizam.

Sve klevete i izmišljotine o Komunističkoj partiji neminovno će se razbiti, pred očima čitavog sveta."

XII. BELI TEROR U JEKU

Vlada je iskoristila atentate, kao povod za nove, grube ispade protiv radničke klase. Pre svega, ona se okomila na sindikate, koji tek što su ponovo bili otpočeli da rade aktivno. Ponovo su bili ugušeni sindikati i njihova štampa. Na hiljade radnika i radnica bilo je bačeno u zatvor, gde su bili podvrgnuti nečuvenim mukama. Po prikupljenim, još uvek nepotpunim podacima, u celoj zemlji bilo je uhapšeno preko 70.000 radnika i radnica. Samo u Beogradu, koji je bio centar terora, uhapšeno je bilo 11.500 radnika, u vreme kada je ukupan broj sindikalno organizovanih radnika u Beogradu iznosio nešto oko 12.000.

Kakva je situacija u političkim zatvorima, vidi se iz sledećeg izlaganja jednog demokrate (člana vladajuće Demokratske partije), koji je u opštem metežu slučajno dospao u Beogradsku "Glavnjaču" (poznati zatvor pri beogradskoj gradskoj policiji). Između ostalog, on iznosi sledeće:

"Prvo su me zatvorili u takozvanu "Glavnjaču", u ćeliji br. 5. Kada su me doveli u ćeliju tamo je već bilo 175 ljudi. To je ćelija dugačka oko 7 metara, široka oko 5 metara, visoka oko 2 metra. Proizilazi da njena zapremina iznosi najviše 70 do 75 kubnih metara. Nismo mogli da ležimo nego smo morali sedeti, pribivši se jedan uz drugog. Kada sam ušao u prostoriju, umalo nisam pao u nesvest od neprijatnih isparenja. Iako su vrata bila otvorena, u toku celog dana iznosili su onesvešćene ljude, sa oteklinama ispod očiju, i polivali ih vodom. Za vreme velike vrućine u toj ćeliji umrla su dva čoveka - delimično zbog zagušljivih isparenja, delimično, bez svake sumnje, zbog batina, kojima su ih redovno podvrgavali. Mislim da bih poludeo, da sam još ostao u ćeliji. Posle dva dana mene su prebacili u drugu. Kada se setim batina, kosa mi se digne na glavi od onoga što sam tamo video. Zatvorski komandant, potporučnik, kaplar i skitnica zatvorenik, imali su ulogu inkvizitora. Oni su često dolazili u ćeliju i tukli, sve po redu. Potporučnik je tada vikao: "Razbij mu njušku! Umlati! Namesti mu bubrege!" pa su zatim svi zajedno otpočinjali da biju po nogama, stomaku, licu, leđima. Najviše su tukli u hodniku pred ćelijom, u posebnim ćelijama, u stražarskim zgradama ili u žandarmerijskim sobama. Jedanput su doveli jednu grupu komunista iz jednog sela u Vojvodini. U hodniku su ih tukli tako zverски da je krv tekla potocima. Kasnije, morali su da donesu vode i operu hodnik. Jedanput su doveli mladog čoveka. Pred vratima "Glavnjače" na njega je naleteo potporučnik i izmlatio ga pesnicama, tako da su ga u "Glavnjaču" uneli onesvešćenog. Za vreme šetnji po dvorištu, ako bi neko izlazio iz reda, primoravali su nas da idemo golim kolenima po oštrom kamenju, dok iz kolena potekne krv. Potporučnik nam je, iz

zabave, gurao zapaljenu cigaretu u lice i nos. Sve to morali smo strpljivo da podnosimo. Ako bi neko, zbog surovog postupka padao u nesvest, potporučnik je vikao: "Nije šteta, nek leži! Niko od vas neće živ izaći" - Ili: "Mislite li da sam vas dobio na revers? Ja mogu prosto da ubijem nekog i da kažem, da je hteo bežati!" Kad bi se potporučnik umorio, od batinanja, naredjivao je hapšenima da biju druge. Ako zatvorenici ne bi poslušali naredjenje, on bi ih, nekoliko puta udarao po licu, pa bi im pokazao kako treba tući. Mnoge zatvorenike, koji su bili u ćeliji zajedno samnom osudjivali su na 24, 48 sati, pa čak i to da nekoliko dana sede na dimnjacima. Jedanput dnevno puštali su ih na vazduh, a samo dva puta dnevno dobijali su vodu. Pored ostalih u dimnjak su posadili i radnika koji se vratio iz Moskve sa Trećeg kongresa Komunističke Internacionalne."

Izlaganje se završava rečima:

"Ja sam ispunio svoj dug, sada vi ispunite svoj, u interesu domovine. Ja bih mogao da navedem imena mnogih zatvorenika podvrgnutim mučenjima, ali ja to namerno nisam uradio, jer znam, šta bi onda morali da pretrpe od potporučnika i njegovih pomoćnika. Neophodno je hitno povesti istragu. Ja zadržavam pravo da stavim na raspolaganje istrazi sve pojedinosti."

Taj izdajnički posao obavljali su beogradski centrumaši, pod rukovodstvom Topalovića i Lapčevića, članova Medjunarodnog radničkog udruženja Socijalističkih partija, tj. Druge i po Internacionalne. Nagradu za to nisu dugo čekali. Istog dana, kada je u Beogradu bilo bačeno u zatvor oko 2.000 radnika, centrumaši su pod stražom kraljevske žandarmerije, dobili iz ruku policije dva komunistička radnička doma, knjižaru i tipografiju, partiske i sindikalne arhive i kase, koje su se još od "Obznane" nalazile pod stražom, tj. koje su bile konfiskovane od strane vojske i policije, Isto se odigralo u Sarajevu, Zagrebu i mnogim drugim mestima. Tako je, savez naših "socijalista" sa policijom kasnije bio

učvršćen i krvlju, koju su dali radnici na svoje dobro tokom niza godina. Pomoću eksproprijacije naši "socijalisti" su - uz pomoć policije, milošću kraljevske vlade i belog terora dobili materijalnu bazu za svoju aktivnost, razbijačku i opasnu po radnički pokret. Uostalom, policija je centrumašima pružila ne samo materijalnu, nego i moralnu podršku: ona je javno agitirala za "prave" socijaliste, kao što su Lapčević i K^o-. Naravno, ta je agitacija kod radnika izazvala još veću mržnju prema "socijalistima - uz pomoć policije".

Medju socijal-patriotskim vodjama bilo je i takvih, za koje su i sami centrumaši, nepobitno utvrdili, da služe policiji. Ali sve to nije smetalo centrumašima da stupe u pregovore o ujedinjenju sa otvorenim socijal-partiotima i, da se napokon, stvarno, ujedine decembra 1921 godine. Sada, u Centralnom komitetu Ujedinjene partije sede zajedno oni isti ljudi, koji su, još nedavno, nazivali jedan drugog "policiskim špijunima". Taj savez političkih bankrotera dobio je naziv "Socijalistička partija Jugoslavije" i u celoj zemlji broji svega nekoliko stotina sindikalnih i partiskih birokrata, advokata, trgovaca i sitnih sopstvenika. Socijalistička partija Jugoslavije je politička nakaza; ona ne predstavlja ništa neobično za onog, ko zna, da je ona - dete belog terora. Socijalistička partija Jugoslavije na svom Kongresu ujedinjenja nije smela da se izjasni ni za Drugu ni za Drugu i po Internacionalu, te je odlučila da održava vezu i sa jednom i sa drugom! Specifično - balkanska pojava.

XIII KOMUNISTIČKI PROCES

Tri dana posle atentata na princa-regenta istražni sudija zatražio je od Parlamenta neodložnu predaju trojice komunističkih poslanika . Filipovića, Kopića i Kovačevića, "kao saučesnike atentata", jer je atentator, navodno, priznao, da je radio po nalogu trojice poslanika. Posle mesec dana, za koje vreme je atentator podvrgnut užasnim mukama, koje su prevazilazile špansku inkviziciju, - istražni sudija podneo je Parlamentu akt sledeće sadržine:

Za vreme istrage bilo je utvrđeno, da je izvršilac atentata Stejić radio, ne po sopstvenoj inicijativi i ne po ličnom nagovoru trojice komunističkih poslanika, nego da je taj akt rezultat zajedničkog delovanja i odluka svih komunističkih poslanika Ustavotvorne skupštine.

U svojim govorima na sednicama Parlamenta oni su otvoreno istupali protiv postojećih formi upravljanja i protiv kralja; na sednicama njihovog parlamentarnog (poslaničkog) kluba, u koji su, po "Obznani", mogli ući ne samo poslanici, nego i najaktivniji članovi Partije, koji nisu ulazili u Ustavotvornu skupštinu, medju njima i atentator Stejić, - oni su se bunili protiv postojećeg poretka i zahtevali nasilnu promenu toga poretka; na mitinzima oni su javno govorili o terorizmu i diktaturi proleterijata.

Istragom je bilo utvrđeno, da je izvršilac atentata, Stejić - komunist, koji je radio još u Rusiji, da je često bio u Beogradu u Radničkom domu i Komunističkom Klubu Ustavotvorne skupštine i da se poznavao sa svima komunističkim poslanicima, koji su pomagali njega i ostale učesnike spomenutog akta; da je u Novom Sadu (Nejzac) organizovao terorističke akte i prikupljao oružje; da je posećivao sednice Ustavotvorne skupštine, pri čemu je dobijao ulaznice uz garanciju komunističkih poslanika, najzad, da je često bio na sednicama samog Kluba, na kojima je bilo rešeno da se na "Obznanu" odgovori atentatima na naslednika i druge političke ličnosti, u kom cilju je trebalo u svim većim gradovima zemlje stvoriti tajne terorističke organizacije; šira istraga potvrdila je činjenicu da postoje takve organizacije u mnogim mestima. Najzad, u Klubu komunističkih poslanika bilo je konačno rešeno, da se Centralni Izvršni Komitet pozabavi izvršenjem atentata na gorespomenuta lica. Izvršni Komitet, takodje u Klubu, odlučio je da Stejić treba da organizuje i izvrši atentat, i ta odluka o njemu je bila saopštena u Klubu komunističkih poslanika.

Na tajnoj sednici, održanoj u Nežacu (Novom Sadu) pre atentata; u prisustvu mnogih komunističkih poslanika, među kojima i nekih koji još nisu bili predati sudu, bio je, s obzirom na raniju odluku Izvršnog Komiteta, naznačen dan atentata.

Imajući u vidu da je, opštom istragom, utvrđena krivica, pokrenut je krivični postupak protiv narodnih pretstavnika, - članova Komunističke partije.

Istražni sudija
V.S. Andjelković"

Suvišno je isticati, da je sve ono što je izneto u gorespomenutom aktu, navodno utvrđeno istragom ili priznanje atentatora iznudjeno ustvari mučenjem, ili izmišljeno - kako je nepobitno dokazano kasnije, za vreme sudskog pretresa. Parlament je, naravno, sa radošću primio predlog o prestanku imuniteta i predao je sve komunističke poslanike sudu, "da bi im se pružila mogućnost, da u slučaju da nisu krivi, dokažu svoju nevinost pred sudom." Značajno je da je Parlament predao sve komunističke poslanike sudu odmah čim je bio donesen "Zakon o zaštiti države", koji je anulirao sve komunističke poslaničke mandate. Vrhunac parlamentarnog cinizma!

"Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca, Beogradski Gradski Sud. No. 18499 9 septembra 1929" godine

Gradskoj policiji Grada Sarajeva

Molim Policijsku upravu da prikupi materijal o aktivnosti bivšeg komunističkog poslanika Djure Djakovića 1) iz Sarajeva, koja se sastojala u organizovanju radnika, agitaciji za komunizam i revoluciju, a u cilju promene posto-

1) Drug Djaković radnik-metalac, po povratku iz Moskve, gde je učestvovao na Kongresu Komunističke Internacionalne i Kongresu Crvene Sindikalne Internacionalne; bio je uhapšen i do današnjeg dana sedi u zatvoru.

ječeg državnog uređenja i formi upravljanja, kao i o vezama koje je on održavao sa stranim komunističkim organizacijama.

Prikupljen materijal, koji pred sudom treba da posluži kao dokaz njegove krivice, zbog izdaje države, treba da bude poslat ovamo. Zajedno s tim treba predložiti odgovarajućem oblasnom sudu da pošalje našem sudu izveštaj, u obliku tužbe, o njegovom ugledu i njegovom imovnom stanju.

Hitno!

Istražni sudija

N. Vujić."

Kako je policija preko svojih agenata odlučno išla na sve i kakvim se gnusnim sredstvima služila, da bi došla do optužujućeg materijala ili njoj odgovarajućih svedoka, pokazuje pored mnogih drugih činjenica - sledeći tužbeni akt Mostarskog javnog tužništva, poduži nizenavedeni tekst:

"Postarsko tužništvo optužuje Karla i Stevana Crnogorak iz Posušja, za izdajničku zaveru s ciljem ubistva Regenta, Ostvarenju tog akta nisu mogli pristupiti zato što su bili uhapšeni; na osnovu goreposmenutog optužuju se za izdaju države.

Motivacija

Prošle godine demoralisani antidržavni elementi sklopili su zaveru. Ti su elementi, pod imenom komunista, odlučili da sruše našu mladu državu i da bi postigli svoj cilj i nisu prezali ni od najgnusnijih sredstava.

Tako je na Vidovdan 1921 godine bio izvršen atentat na tadašnjeg naslednika Aleksandra, a zatim i na druge predstavnike države.

Revolucionarna ideja širila se po celoj zemlji i uhvatila korena čak i u mestima najudaljenijim od centra.

Da bi se te ideje ugušile u samom začetku, vlasti su preduzele najenergičnije mere u cilju otkrivanja pojedinih članova antidržavne organizacije.

Tako su vlasti doznale da u Posušju postoji komunis-

tička organizacija, i Mostarski komesarijat železničke policije poslao je Stevanu Grubešića, da ispita i utvrdi stvarno stanje.

Stevan Grubešić stigao je u Posušje 23 jula 1921 godine i stupio u vezu sa nekim komunistima, medju kojima se naročito isticao Karlo Crnogorak; Grubešić se pretstavio kao njihov pristalica koji je stigao iz Beograda sa vrlo važnom porukom, da im saopšti da jedan od njih treba sa njim da pođe u Mostar, jer je u Mostar stigao poznati komunista Sima Marković, koji je doneo priličnu sumu novaca, da ih da za propagandu komunističkih ideja. Kada je imenovani Grubešić počeo da ubedjuje Karla i Stevana Crnogorka da podju s njime u Mostar, oni su odmah pristali i otišli u Mostar.

Po dolasku u Mostar Karlo i Stevan Crnogorak bili su odvedeni od imenovanog Grubešića u stan komesara Mostarske železničke policije Nikole Seate, gde je došao i policijski agent Milan Milić, koji se pretstavio kao komunistički poslanik - Sima Marković.

Izmedju Karla i Stevana Crnogorka i tobožnjeg Sime Markovića (Milana Milića), u prisustvu Grubešića otpočeo je razgovor o komunizmu, i optuženi Crnogorak je, rekavši za sebe, da je vatreni komunista, izjavio da su za propagandne svrhe dobili razne proklamacije i brošure, da održavaju vezu sa poznatim komunističkim vodjama u Hercegovini i da u Posušju postoji jaka komunistička organizacija, koja ima oko 500 članova, koji su u svakom momentu spremni da se dignu sa oružjem protiv armije i obrazuju crvenu armiju.

Pored toga, medju njima je poveden razgovor o izvršenom atentatu na bivšeg ministra Draškovića i regenta Aleksandra, Obojica su odobravali prvi atentat, zbog neuspelog atentata na regenta bilo im je žao i izjavili su, da su u svako doba spremni, samo ako im se omogući put u Beograd, da ubiju naslednika Aleksandra, i da na taj način postignu svoj cilj, jer to im je i dužnost.

Svoju gorespomenutu izjavu optuženi su dali u prisustvu agenta Milića i Stevana Grubešića, koji na saslušanju

kao svedoci prethodnog saslušanja potvrđuju isto.

Optuženi poriču tu činjenicu, Optuženi Karlo Crnogorak, istina, priznao je, da je u prisustvu gorespomenutih Milića i Grubešića izjavio da bi ubio regenta, ali da je to izjavio, navodno, zato, da bi na osnovu toga dobio novac, a zatim, kada bi od tobožnjeg Sime Markovića dobio novac, da bi ih otkrio i predao u ruke vlastima.

Ti navodi kojima se brane optuženi ne mogu biti usvojeni, kao vredni pažnje i verodostojni, ako se imaju u vidu okolnosti i činjenice koje su tačno i određeno naveli svedoci Milić i Grubešić, - da su optuženi izjavili u njihovom prisustvu, da bi oni ubili naslednika, ako bi im se omogućio put za Beograd, i da bi oni tako stvarno izvršili zamišljeni akt.

Iz onog što su izjavili optuženi Karlo i Stevan Crnogorak još u razgovoru sa Stevanom Grubešićem u Posušju, da su radi toga oni i pošli sa Grubešićem u Mostar, kao i iz činjenice, što su oba optužena - ubedjeni komunisti, - nesumnjivo proističe, da su se oni odlučili na akt čiji bi cilj bilo ubistvo naslednika. Medjutim, oni nisu uspeli da pristupe izvršenju tog akta, jer je usledilo hapšenje.

Imajući u vidu, da je, za krivično delo, po § 87 Krivičnog zakona, dovoljno utvrđivanje pripremnih radnji ili samo dogovora za pripremu izdaje države, što je u konkretnom slučaju dokazano, - bilo je odlučeno da se pokrene krivični postupak po § 87 i 88 Krivičnog zakona o kaznama kako u objektivnom tako i u subjektivnom smislu.

Zbog toga tužba može biti podignuta na zakonskoj osnovi.

Mostar 27 marta 1922

Kraljevsko tužništvo

Tužilac Kablar"

Tako su se, dva policiska agenta, pojavila u isto vreme i kao tužioc i kao jedini svedoci! Nije čudo što su posle takvih i sličnih postupaka policije, sve češće nigali glasovi, u društvu da je odavno vreme da se završi istraga i,

krivično delo, ako takvo postoji, preda sudu.

Najzad, posle punih 7 meseci uz mnogo napora bio je sastavljen akt optužbe - podjednako besadržajan i dugačak. Uhapšeni članovi Centralnog komiteta Komunističke partije i poslanici bili su okrivljeni:

- 1) za učešće u atentatu i
- 2) za izdajničku zaveru protiv države.

Za prvi deo optužbe kao jedini dokaz služi tobožnje priznanje izvršioca atentata. U drugom delu optužbe tvrdi se, da je atentat na regenta trebao da posluži kao signal za opštu revoluciju u zemlji, za koju je Komunistička partija, tobože, stvorila čitavu mrežu terorističkih organizacija.

Kao glavni dokaz za drugi deo optužbe, citira se 21 tačka. Niže navodimo još jednu tvorevinu tajne policije, koju je ministar policije stavio sudu na raspolaganje.

"Otsek - Politička policija. Redni broj 1747.
4 septembar 1921 godine.

Ovim Vam se šalje izveštaj našeg poslanstva u Beču o terorističkim grupama Komunističke partije u našoj Kraljevini.

24 maja ove godine pretstavnik RSFSR u Beču, po nalogu Sveruske Čeke u Moskvi, predao je naredjenje Komunističkoj partiji Jugoslavije o formiranju terorističkih odreda. Original tog naredjenja bio je poslat Filipu Filipoviću, vodji Komunističke partije Jugoslavije. Kopija je bila ostavljena u boljševičkom pretstavništvu u Beču.

Pismo glasi:

Otsek propagande
Sekcija za Balkan

Centralnom savetu Komunističke partije Jugoslavije

Po preporuci Sveruskog Prekog suda predlaže se Centralnom Savetu i Izvršnom Komitetu Komunističke partije Jugoslavije:

1) Da se neodložno pristupi formiranju terorističkih odreda, koji bi, s obzirom na trenutne okolnosti, imali zadatak da sistematskim radom podrivaju vlast buržoazije i armije koja joj stoji na raspolaganju.

2) Te grupe, pod imenom T.O. (teroristički odredi) treba da budu organizovane u svim većim gradovima Jugoslavije.

3) Oni se neposredno pokoravaju odlukama Izvršnog Komiteta T.O. u Beogradu; u administrativnom pogledu oni se pokoravaju propagandnom centru u Beču.

4) Propagandni centar u Beču, po direktivama iz Moskve, sve odluke šalje Izvršnom Komitetu TO u Beogradu.

5) TO Jugoslavije obavezni su da bezuslovno izvršavaju sva naredjenja Beogradskog Izvršnog Komiteta TO, a ovaj poslednji - odluke i direktive Bečkog propagandnog centra.

6) TO u pojedinim centrima Jugoslavije mogu se sastojati najviše od šest potpuno sigurnih članova.

7) Beogradski Centralni Komitet TO može se sastojati najviše od dvanaest potpuno sigurnih članova.

8) Odmah po organizovanju TO u Jugoslaviji treba da bude napravljen spisak svih ovih grupa i poslat sovjetskom pretstavništvu u Beču.

9) Kao pomoć jugoslovenskim drugovima šalje se izvestan broj iskusnih drugova, u svojstvu instruktora, za organizaciju terorističkih odreda.

10) O radu organizacije TO, kao i o svim postignutim rezultatima stalno izveštavati pretstavništvo RSFSR u Beču.

Na osnovu tih odluka (Ruskog Prekog suda) Prezidium Jugoslovenske Komunističke partije na jednoj od svojih sednica odlučio je da se odmah pristupi organizovanju terorističkih odreda u Jugoslaviji i to u sledećim mestima:

1) Centar - Beograd; 2) Pomoćni centar - Nežac (Novi Sad); 3) TO - Vukovar; 4) TO - Mostar; 5) TO - Agram (Zagreb); 6) TO - Osijek; 7) TO - Lajbah (Ljubljana); 8) TO - Split.

1. Centralni Komitet TO - Beograd. Predsednici - Filipović i Marjanović, sekretari Savić i Milaković, sabotažna grupa: Belović, teroristička škola: Falajvić, Bela Horvat, Henrich Balo; iz Beča se delegiraju Josif Gringut i Mojsije Hajndrih.

Beogradski Centralni Komitet TO nalazi se u kući br. 15, 16 ili 18 u Ulici Kralja Aleksandra, U podrumu jedne od tih kuća nalazi se magacin oružja. Važan položaj u Centralnom Komitetu TO dobija i drug Rabić.

Naredjenje, da se izvrši atentat nije moglo biti dobijeno iz inostranstva, jer je atentat rezultat delatnosti TO organizacije izvršen po nalogu Beogradskog Centralnog komiteta TO, organizacije kakva je u Beču bila stvorena, već početkom juna.

U Beču, - 1Y rejon, Belyederska ulica, kuća 3, 2 sprat, 28 vrata, - nalazi se odeljenje boljševičke propagande. Načelnik tog odeljenja bio je obavešten o pretstojećem atentatu. Beogradski Centralni Komitet TO održava stalnu vezu sa svim spomenutim TO. Sva naredjenja potčinjenim TO potpisuje Filipović i još jedan od gorepomenutih članova Centralnog Komiteta TO. Oni imaju naročiti sistem direktne špijunaže u svim ministarstvima i upravama. U isto vreme bio je sastavljen i spisak reakcionarnih elemenata Beograda.

Medju beogradskim gardistima je neki poručnik Miljko Ivanović, koji se, kao član beogradskog TO, bavi špijunažom u njegovu korist.

U svojstvu kontrolora beogradskog Centralnog komiteta TO radi jedan Rus, po imenu Grigorije Pimov, čije je stalno mesto boravka Bratislava (Čehoslovačka).

Sada se Grigorije Pimov nalazi u Čehoslovačkoj, gde izvršava naredjenje o osnivanju TO u Bratislavi, Pragu,

Olnuču, i još nekim mestima, U Čehoslovačkoj se u mesecu avgustu predviđa pojačanje boljševičke agitacije i pokušaj da se principi realizuju.

Drugi pomoćni centar jugoslovenskog TO nalazi se u Novom Sadu, Pretsednik je dr. Baltenski, sekretar Solamović, rukovodilac terorističke škole - M. Bakčić, sabotažne grupe - Milan Petrović; pored toga - drugovi Vladimir Justa i Mirković. Na raspolaganje Novosadskoj TO stoji veliki broj madjarskih komunista (njihova imena i adrese biće navedeni u idućem izveštaju). Stovarište oružja, opreme i eksplozivnog materijala nalazi se u okolini Novog Sada (po svoj prilici u predgradjima) pod kontrolom narodnog učitelja Mirka Vlastića. Redovnu vezu izmedju Beograda i Novog Sada održava jedan radnik na železnici, neki Osmanović.

TO u Zagrebu - kancelarija je u kući br. 16 na trgu Jelačića. Pretsednik je - Mirko Bogdanović, sekretar - Mikola Šuler, zatim - Petar Petrović, Milan Ristić, Golubović i Malovan. Glavni zadatak Zagrebačke TO je - sabotaža na železnici, pošti i transportu. Sredinom avgusta neizostavno će biti sproveden štrajk železničara. Pored tih drugova u Zagrebu rade i drugovi Radiciamer i Čeh kao i doktor Golun Vlastić.

TO - Ljubljana. Kancelarija je kod doktora Majaona, u Mikovačkoj ulici, kuća br. 4. Pretsednik je - Albin Tavčar, sekretar - Mirko Papretnik, članovi - drugovi Segalović i I. Slovanović. Ljubljanskoj TO uspelo je, izmedju ostalog, da u okolini Ljubljane organizuje neke terorističke odrede, radi špijunaže i sabotaže. U Ljubljani je na raznim mestima sakriveno oružje i oprema. Jedno od tih mesta je u podrumu kuće br. 24 ili 34 u Ulici Florijana, dva druga u Petrovskoj ulici br. 4 i na trgu Jugovića, kuća br. 3.

TO - Vukovar, Pretsednik je doktor Milan Milenković, sekretar - M. Bigenčić. Zatim - drugovi Pandor, neki Osmanović i Pavle Milenković. Počelo je organizovanje terorističke škole. Upisano je 23 učenika. Obuku će sprovoditi moskovski izaslanik neki Varpropo.

TO - Split (Spalato). Pretsednik je neki Kodžan Šandor Nemeć, njemu je potčinjen vlasnik kafane, neki Ivan Gospić. Sastanci se održavaju kod ovog poslednjeg ili u kafani kod nekog Antona Vicića.

Postojanje TO krije se čak i od običnih članova Komunističke partije. Beogradski Centralni Komitet TO odlučuje se na ovaj ili onaj akt po sopstvenoj inicijativi. O celokupnoj aktivnosti Centralni Komitet Komunističke partije Jugoslavije izveštava i propagandni centar u Beču. Bečki centar, tj. sovjetsko pretstavništvo, sprovodi taj izveštaj u Moskvu.

Važno je podvući, da je sovjetska misija u Beču poslala u Jugoslaviju prilično veliki broj drugova (koji su dugo živeli u Jugoslaviji), od kojih su neki bili prijavljeni u Beču, neki živeli pod tuđim imenom ili uopšte nisu bili prijavljeni. Svi tiiskusni komunisti poslati u Jugoslaviju, trebali su da rade kao kontrolori TO. Bila su poslata sledeća lica: Rudolf Šiler, Bernhard Kalajn, Gustav Nogaček, Nikola Ferker. Prema podacima iz izveštaja, neki Konfi takodje se izvesno vreme morao nalaziti u Beogradu. Neki jugoslovenski emigranti, koji su živeli u Beču, s vremena na vreme, uspeali su da dodju u Beograd i da tako održavaju stalnu vezu između Bečke i Jugoslovenske Komunističke partije.

Imam čast da dostavim ovaj izveštaj, pri čemu se nadam, da će Policijska uprava Grada Beograda istog dana izvršiti pretres kod pomenutih lica:

Najzad, došao je dan sudskog pretresa - 26 juni 1922 godine. Karakteristično je, da je od nekoliko hiljada radnika i radnica koji su bili uhapšeni zbog atentata ili zavere, samo 66 izvedeno na sud. Beogradski sud je još pre sudskog pretresa 33 lica oslobodio optužbe, posle proveravanja krivice iznesene u optužbi. Taj manevar, pretstavljao je samo prašinu bačenu u oči neobaveštenoj publici, jer je bilo potpuno jasno da je sud bio dužan da po naredjenju vlade osudi sve uhapšene komunističke vodje, pa makar i bila utvrđena na sudu njihova potpuna nevinost.

Od prvog dela optužbe. - o učešću u atentatu - morali su odmah odustati. Izvršilac atentata je izjavio, da je atentat bio njegov lični akt, i da su o tome znala, sem njega, samo dva nepoznata anarhista, koji su posle atentata pobjegli u inostranstvo. Sva njegova navodna priznanja, na osnovu kojih su bili uhapšeni članovi Centralnog komiteta Komunističke partije Jugoslavije i neki komunistički poslanici, ili su mu užasnim batinama i čudovišnim mukama kojima je bio podvrgnut, bila iznudjena ili su prosto bila izmišljena.

U svojim prvim iskazima svi optuženi su se žalili, navodeći masu dokaza, na režim inkvizicije koji je vladao u jugoslovenskim zatvorima, tako, da je proces komunistima počeo ustvari kao proces protiv varvarske vlade Jugoslavije, koja nije prezala ni od najsravnijih sredstava, samo da bi se održala na vlasti. ¹⁾

Jedan od najponiznijih beogradskih listova "Politika", napisala je prvih dana sudskog pretresa:

"Ovaj proces je velika bitka, koja treba da reši jedno od najvažnijih pitanja - pitanje reda i poretka u zemlji. Kakva će biti sudska presuda zasad je teško predvideti, ali se već sada, nesumnjivo, vidi da buržoazija zbog svoje neorganizovanosti počinje da trpi teške poraze. Autoritet države, koji u konkretnom slučaju pretstavljaju istražne vlasti i tužioštvo, pretili da bude kompromitovan zbog njihove nesposobnosti i nemarnosti pri radu!

1) Jednom optuženom prilikom mučenja bilo je izbijeno nekoliko zuba. Nudili su mu velike sume da predje u provokatore. Kada sve to nije pomoglo, pokazali su mu njegovo dete i zapretili da će mu ga ubiti, ako ne prizna da je bio saučesnik u atentatu. Jednom su buržoaske novine, likujući, objavile vest, da je anarhist Marinković, jedan od stvarnih učesnika atentata, uhapšen u Solunu. Uhapšenik je, sasvim jasno, od strane grčke vlade, odmah bio predat, jugoslovenskoj policiji. Posle strašnih mučenja kojima su ga u toku nekoliko dana podvrgavali, nesrećniku je pošlo za rukom da pribavi dokaze, da je on ustvari gimnazijalac Veljković. Posle toga su ga oslobodili, ali je on posle nekoliko dana umro.

Tako je, u početku, bilo otkriveno da je odluka o atentatu bila donesena na sednici terorističke organizacije u Novom Sadu 26. juna, na kojoj su, tobož, učestvovali neki komunistički poslanici.

Iz više razloga od značaja je ovde citirati jedan od glavnih dokumenata policije, koji je, na procesu, izazvao veliko interesovanje. To je izveštaj kraljevskog glavnog tužioca, doktora Aleksandra, ministarstvu unutrašnjih dela; njegov sadržaj je, uglavnom, sledeći: "Po usmenom naredjenju gospodina ministra, otišao sam, 5 ovog meseca u Beč, da bi od Bečke policije saznao da li je postojala neka veza između atentata i bečkih boljševičkih krugova i da se postaram o uspostavljanju tesne saradnje između policije naše i bečke države, radi otkrivanja boljševičke delatnosti. O rezultatima tog putovanja, imam čast, da izvestim sledeće: Pretsednik bečke policiske uprave izrazio je svoju spremnost da odmah preduzme sve što je nužno za organizovanje odgovarajuće policiske istrage i posebno je podvlačio da je bečka policiska uprava unapred spremna da na molbu policiskih vlasti, naše zemlje ili našeg poslanstva, u Beču - bez ikakve diplomatske intervencije organizuje svu neophodnu istragu, pretrese, konfiskacije štampanih stvari i privatnih pisama, da uhapsi, i o rezultatu svega toga neposredno izvesti odgovarajući policiski organ, koji je molio za policisku intervenciju. Pretsednik bečke policije smatra da je stalna neposredna veza između organa policije obeju zemalja u interesu, kako naše Kraljevine, tako i nemačko-austrougarske Republike, jer na taj način, sa najvećim mogućim uspehom, može da se ostvari uvid u rad antidržavnih elemenata, od kojih su se mnogi često zaustavljali u Beču, kao u usputnom centru za vezu. Pretsednik bečke policije smatra da je bezuslovno potrebna konvencija za gušenje boljševizma - radi odstranjenja opasnih elemenata iz pojedinih država - i da prema komunistima treba da bude primenjena medjunarodna konvencija, izgradjena na onim istim principima, koji su se primenivali

u borni protiv anarhista. Istog dana, kada sam posetio bečku policiju, bile su sprovedene neophodne istrage i pretresi s takvom brižljivošću i uz mnoštvo učesnika, da sam smatrao svojom dužnošću da načelniku policije izrazim svoju zahvalnost, za njegovu pomoć. Što se tiče same istrage, ja sam je vodio u dva pravca, naime:

1) utvrditi da li je postojala veza izmedju atentata i bečke komunističke organizacije i pojedinih lica,

2) opšta istraga o boljševičkoj aktivnosti u Beču i njihovoj vezi sa aktivnošću boljševika i komunista u Kraljevini Jugoslaviji.

ad 1. Veza izmedju atentata i bečkih komunista.

Istragom je utvrđeno, da takva veza nije postojala. Izvršilac Stejić je u prvom iskazu, koga se kasnije odrekao izjavio, da je 4 o.m. imao sastanak sa Šipošem, nekim Valjskim i Velimirovim u kući br. 53, kvart 3, pa je čak i opisao tu kuću, ali naziv ulice je zaboravio. Bečka policija je utvrdila da atentator Stejić nikada nije bio prijavljen u Beču. Bečki boljševički agenti izjavili su policiji da im je Stejić nepoznat. Jovan Šippš, sekretar vukovarske organizacije Komunističke partije, takodje, nije bio prijavljen u Beču.

Bečka policija je izvršila pretres kod Milana Obuljena, bivšeg redaktora komunističkog lista "Naša Sloga", koja je prestala da izlazi 31 maja. Milan Obuljen - poznati komunista, rodom iz Raguze, u Čehoslovačkoj, oblasti Bauč, vlasnik je prodavnice muzičkih instrumenata u Ulici Nebeskih Vrata, br. 12. On je održavao vezu sa svim jugoslovenskim komunistima, te je upravo zbog toga kod njega i izvršen policijski pretres, pri čemu je bilo nadjeno pismo Jovana Šipoša od 9 novembra 1920 godine, priloženo pod br. 1. Na saslušanju Obuljen je rekao, da Šipoša, lično, ne poznaje i da je pismo priloženo pod br. 1 dobio isključivo kao redaktor bečkog komunističkog lista, i da, pri tome, uopšte nije znao da li treba da odgovori na to pismo. Ostala pisma, nadjena kod Obuljena, priložena su pod br. 2. Najzad, pod brojem 3 prilažem jedan

primerak izdanja "Naše Sloge" od 12 marta ove godine, gde se u samom početku navodi Manifest Izvršnog Komiteta Komunističke Internacionalne, uperen protiv buržoazije. Obuljen se nalazi pod stalnim nadzrom policije.

U 3 kvartu bile su pretražene sve kuće pod br. 53. Nijedan ne odgovara opisu Stejića. Sve kuća kao i svi stanari bili su podvrgnuti pretresu. Među njima nije pronadjeno nijedno sumnjivo lice.

Što se tiče doktora Sime Markovića, bilo je utvrđeno da on uopšte nije bio prijavljen u Beču. Policija je od poverljivih lica dobila obaveštenja, da je on otišao u Moskvu preko Bugarske, a jedno lice, koje uživa puno poverenja bečke policije izvestilo je da su Markovića videli 2 ili 3 juna o.g. u Beču, u kvartu 1, u Ulici Zingera.

Poslanik Filip Filipović živeo je u Beču do novembra 1918 godine, odakle je bio proteran, jer je održavao veze sa ruskim boljševicima.

Vladimir Kopic, poslanik, u Beču nije prijavljen.

Nikola Kovačević, poslanik, u Beču nije pronadjeno.

Bečka policija dala mi je nekoliko prijavnih listića sa istim imenom. No, oni se nisu odnosili na poslanika Kovačevića.

Saučesnik u atentatu, Mladen Marinković, nije bio prijavljen u Beču; umesto njega u Beču je bio pronadjeno neki Mladen Marinković, koji je bio prijavljen pod tuđim imenom: "Maks Zvonko Granilović", no, po fotografiji je utvrđeno da to nije onaj Marinković koga su tražili.

Saučesnik u atentatu, Ezi Jugas, nepoznat je u Beču. O njima dvojici bečka policija je telegrafski obavestila sve pogranične stanice i u detalje dala njihov lični opis.

Pavle Pavlović pod tim imenom nije bio prijavljen u Beču; isti slučaj je i sa Ilijom Milkić.

2) Opšta istraga o boljševičkoj organizaciji u Beču i njihovoj vezi sa komunistima u Kraljevini Jugoslaviji.

Ambasada naše zemlje već je obavestila Ministarstvo inostranih dela o boljševičkoj organizaciji u Beču, i

moja je dužnost samo da ga u saglasnosti sa izveštajem bečke policije dopunim u izvesnom smislu:

Glavu ruske boljševičke misije, Ulica Belvedere 34, pretstavlja doktor Vjačeslav Bronski - Varšavski. On se nalazi u veoma bliskim odnosima sa boljševičkim pretstavnikom u Berlinu, Kopom.

Bilo mi je u poverenju saopšteno iz sigurnih izvora, da boljševička vlada namerava da zameni Bronskog nekim aktivnijim komunistom, ako na to pristane bečka vlada.

Po mišljenju opunomoćenog lica u našoj ambasadi, nadzor nad ovim elementima, bio bi uspešno ostvaren samo na sledeći način:

Ako bi u ambasadi bio postavljen iskusen službenik, koji bi duboko poznao odnose u našoj Kraljevini i isključivo pratio delatnost antidržavnih elemenata. Zatim, ako se ambasadi bude odredila velika suma novaca za pokriće izdržavanja tajnih agenata.

Što se tiče komunističkih proklamacija, za koje se misli da se štampaju u Beču, policija je izvršila pretres u bečkim štamparijama, naročito u onima u koje imaju mašine sa slovenskim slovima. Po izveštaju bečke policije, centar boljševičke agitacije sada je Carigrad, naročito što se tiče agitacije na Balkanu.

Na kraju, imam čast da saopštim da sam u najkraćem roku pribavio izveštaj o onim licima, koja je navelo bečko poslanstvo, a koja se, navodno, nalaze na teritoriji Jugoslavije."

Otkrivajući nam intimne odnose između jugoslovenske i bečke policije i kontrarevolucionarne planove predsednika bečke policije, doktor Aleksandar u svom izveštaju konstatuje da Komunistička partija Jugoslavije i Beča nisu imale centra koji bi rukovodio revolucionarnom ili terorističkom propagandom.

Tako je otpao i drugi deo optužbe, u kome se govorilo o zaveri sa ciljem izdaje zemlje; i pored pritiska od strane vlade i reakcionarnog javnog mnjenja, sudije nisu mogle

da usvoje gledište, da se radi o kažnjivoj zaveri samo na osnovu tajnih izveštaja policije.

Tako je optužba srušena. "Šta će biti dalje? pitali su se sa svih strana, - jedni sa radošću, drugi zbunjeno. Posle rušenja prvobitne optužbe, proces je ušao u novu fazu, kao što je bilo i u poznatom Kelnskom procesu komunistima, kada je bio otkriven falsifikat poznate knjige protokola. Zato mi možemo s punim pravom da primenimo Marksove reči kojima je on okarakterisao Kelnski proces, - na onu situaciju u kojoj se našao beogradski sud, kada je prvobitna optužba bila opovrgnuta.

"Porotnici nisu više mogli da biraju - da optužene proglase krivim ili nevinim; sad su morali da proglase krivim optužene - ili vladu. Osloboditi optužene značilo je osuditi vladu." (K.Marks: "Otkriće o komunističkom procesu u Kelnu.").

Čak je i tužilac morao da se prilagodi novom stanju stvari. U svom govoru, kao glavnu optužbu on je naveo, ne vezu sa ubistvom i ne terorističku zaveru, već je započeo sasvim drugu pesmu. Suvišno je podvlačiti, da je kompozitor opet bila jugoslovenska vlada. U početku govora tužilac izražava žaljenje zbog toga "što se taj proces nije odigrao godinu dana ranije, jer bismo u tom slučaju bili pošteđeni od sramote atentata". Tim rečima on je jasno stavio do znanja da je proces bio uperen protiv Komunističke partije, kao takve. On produžuje: "Komunistička partija je propagirala krvo-proliće, pljačku i druga nedela - sve to jasno proističe iz njenog programa". U zaključnu on prelazi na pojavu Komunističke partije, podvlačeći: "To je neminovno, jer program Komunističke partije Jugoslavije pretstavlja glavni materijal optužbe". (Iznenadjenje i smeh u sali).

"1919 godine partija je bila za demokratiju, za nacionalizam, protiv rata. 1920 godine ona menja svoj program, usvaja ideju građanskog rata." Tu tužilac ponavlja sve poznate fraze iz govora ministra policije Draškovića povodom komunističke interpelacije, povodom "Obznane". Kao dokaze on

navodi isključivo citate iz socijal-izdajničke štampe. Na kraju pomenuo je poznati Manifest centrumaške opozicije kao tešku artiljeriju, koju je skoro u celini pročitao. Težište optužbe sastojalo se u dokazivanju da je Komunistička partija po naredjenju iz Moskve trebalo da se priprema da bliskoj budućnosti započne rezoluciju.

"To se", produžava tužilac, "najbolje vidi iz Manifesta opozicije, u kome centrumaši tvrde, da Moskva hoće da uvuče svetski proletarijat u opasnu avanturu oružanog ustanka i da je za njih (centrumaše) neprihvatiljiva neodložna revolucija." Ovde jedan od branilaca upada: "Neodložna?" Tužilac: "Naravno, neodložna." Branilac: "Znači, protiv revolucije, koja bi nastupila kroz izvesno vreme ni centrumaši nemaju ništa protiv, zar ne?" Tužilac je ovo pitanje ostavio bez odgovora. Izgleda, da ni on posle izvesnog vremena nije imao ništa protiv revolucije. Važno je to, da centrumaši zajedno s njim, istupaju protiv neodložne revolucije. Dalje, tužilac čita i sledeće mesto iz centrumaškog manifesta: "Svaki pokušaj oružanog ustanka doveo bi do neminovne katastrofe, koja bi ^{one} omogućila klasnu borbu, u bilo kojoj formi. Beskornost takve ideje shvatili su čak i Moskovljani. Zato su, u jednom od manifesta Izvršnog Komiteta Komunističke Internacionalne oni savetovali proletarijatu balkanskih zemalja da računa sa pokretom nezadovoljnih masa u našoj zemlji, makako nazadne one bile. Mi ne možemo preporučiti takvu katastrofalnu politiku jugoslovenskom i balkanskom proletarijatu. Balkanskim narodima sada je potreban mir."

Razume se, Izvršni Komitet Komunističke Internacionalne našoj partiji nije nikada davao slične savete, koji nisu ništa drugo nego izmišljotine socijal-izdajnika.

Tužilac navodi sledeće mesto iz centralnog organa hrvatskih centrumaša "Slobodna Reč": "dakle, potpuno je jasno, da su naši komunisti u Vukovaru odlučili da otpočnu

organski ustanak i građanski rat." 1)

Ceo tužiočev govor obilovao je citatima iz centrumašnih novina. Kako su kao glavni tužilac u komunističkom procesu istupili centrumaši, tužilac je figurirao kao mašina, koja govori.

Pored pojedinačnih istupa, drug Mirić, radnik - metalac, pročitao je u ime Centralnog komiteta opšti odbrambeni govor, koji se završava ovako:

"Ne gledajući na to što Komunistička partija Jugoslavije ima za sobom prilično dug period društvenog rada, ni na to što su njen Program i sve zvanične izjave o pripadnosti Komunističkoj Internacionali, kao i Program i Statut te Internacionale objavljeni i svakom dostupni, vlada Jugoslavije predala je sudu Komunističku partiju, njen Program i ideje u licu njenog Izvršnog komiteta - i zahteva osudu tog Programa i tih ideja. Mi smo ubedjeni da je, započinjući taj proces, vlada Jugoslavije htela da prikrije nasilje i počinjeno bezakonje nad proletarijatom Jugoslavije i da u očima društva opravda "Obznanu" i pojavu Zakona o zaštiti države.

Na kraju konstatujemo, da je, uopšte, smešno činiti predmetom sudskog pretresa Program i ideje Komunističke partije Jugoslavije i njenu pripadnost Komunističkoj Internacionali. Nikakav sud nije u stanju da uspori ili zaustavi veliku socijalno-klasnu borbu, koja se sada odvija između kapitalističke klase i proletarijata. Sudija, koji će u tom sukobu da donese presudu - ko je u pravu a ko nije - ne nalazi se u sudskoj kancelariji, nego u fabrikama, rudnicima, svuda gde rade, žive i stradaju milionske mase obespravljenih i eksploatisanih.

1) Takav idiotski zaključak centrumaši su napravili na osnovi sledeće tačke Komunističkog programa:

"Revolucionarna epoha zahteva od proletarijata primenu takvih sredstava borbe, koje okupljaju sve njegove snage i uvlače široke proleterske mase u krupne sukobe i kampanje, a koji se završavaju otvorenim sukobom sa buržoaskom državom" itd.

Mi smo uvek spremni da odgovaramo pred sudom narodnih masa naše zemlje, kao i pred sudom istorije za svu našu raniju aktivnost, koja je bila javna i otvorena i uvek se odvijala u okvirima Programa i Statuta Komunističke partije Jugoslavije."

Sudski pretres trajao je bez prekida, dvadeset dana. Presuda je očekivana sa velikom napregnutošću. I presuda je, naravno, bila "u duhu režima", takva, kakvu je vlada naredila. Pred izricanjem presude, sudije u beogradskom procesu, nalazile su se u takvom položaju, kao i njihove kolege sedamdeset pet godina ranije, pred izricanjem presude u Kelnskom procesu.

Presuda je bila izrečena 23 februara 1922 godine. Od 33 optužena, 19 su bili proglašeni kao nevini i oslobođeni, Zbog atentata, na smrt je bio osudjen samo atentator Stejić, radnik-metalac, a Čak, poljoprivredni radnik, kao tobožnji saučesnik, osudjen je na 20 godina robije, u lakim okovima. Svi ostali optuženi za atentat bili su proglašeni za nevine. Sud je konstatovao, da ni tužba o antidržavnoj zaveri nije dokazana zbog nedostatka objektivnih podataka o krivici. No, bez obzira na to, svi članovi Centralnog komiteta Komunističke partije Jugoslavije: Filipović, Milojković, Mirić, Marjanović, Stevanović, Kolović, Kopic, zatim komunisti-poslanici, Trebinjac, Salaj i Kovačević i još dva optužena, Palinkas i Nikolić, bili su osudjeni na 2 godine zatvora, zbog pripreme akta državne izdaje, jer su dosledno sprovodili u zivot Vukovarski program Komunističke partije Jugoslavije.

Prvi član Statuta Komunističke partije Jugoslavije glasi:

"Komunistička partija postavila je sebi za cilj potpuno oslobodjenje radničke klase i svih ugnjetenih slojeva naroda - kroz nepomirljivu klasnu borbu, diktaturu proletarijata i stvaranje komunističkog društva."

Nekoliko dana pre svršetka Beogradskog procesa bio je završen i proces rudarima u ugljenokopima u Tuzli, koji je počeo zbog poznatog štrajka decembra 1920 godine. Taj proces je bio ustvari također proces protiv nasilja državnih

vlasti, koji su, kako je ranije spomenuto u krvi ugušili štrajk, ne štedeći ni žene ni decu štrajkača. Rudar Kerošević bio je zbog štrajka osuđen na smrt, a 14 ostalih - na dugogodišnju robiju.

Isto tako nešto pre procesa u Beogradu bio je završen proces u Zagrebu povodom drugog atentata na ministra policije Draškovića. Na tom procesu takodje je bilo utvrđeno, da Komunistička partija nema ništa zajedničkog sa tim atentatom.

Grupa mladih drugova, koji se još nisu uspjeli da oslobode ostataka nacionalno-revolucionarne ideologije, na procesu se držala upravo iznenadjujuće.

Izvršilac atentata, stolar Alija Alijagić, bio je osuđen na smrt, a nekoliko drugih optuženih - na dugogodišnju robiju. Smrtna kazna nađ Alijagićem izvršena je - bio je obešen u Zagrebu 14 marta. Krvava ulična demonstracija bila je poslednja počast, koju je zagrebački proletarijat, po sopstvenoj inicijativi, odao svom palom drugu. Dvojica drugih osuđenih na smrt mirno čekaju iz dana u dan na dželata. Beograd, Zagreb, Tuzla... ta su imena postala simbol vešala, koje je podigla buržoazija Jugoslavije za likvidaciju sinova radničke klase. Tri smrtne presude, - ali i tri ubitačna znaka za beli teror u Jugoslaviji.

XIV. POUKE BELOG TERORA U JUGOSLAVIJI

Sa beogradskim komunističkim procesom završava se važan i poučan period klasne borbe u Jugoslaviji, Kakve su njegove glavne pouke?

1. Jugoslavija se od dana nastanka nalazi u svakom pogledu, u neodrživom položaju. U danima prevrata - po završetku rata - srpska, hrvatska i slovenačka buržoazija, plašeći se naoružanih radnika i siromašnih seljaka, stvorila je, uz podršku socijalpatriotskih vođa, vladu koalicije. Kada je buržoazija Jugoslavije i drugih zemalja izdržala prvu demobilizacionu krizu, uzajamne veze unutar nje počele su da

slabe, zbog unutrašnjih protivrečnosti, koje su se sve jasnije ocrtavale. Srpska buržoazija, koja je za vreme rata najviše postradala počela je sve više da teži uspostavljanju svoje klasne organizacije, pa makar i na račun hrvatske i slovenačke buržoazije. U tome je ekonomski razlog antagonizma između Srba, s jedne strane, i Hrvata i Slovenaca - s druge, - antagonizma, koji sve više jača i koji je u poslednje vreme dostigao razmere, opasne za jedinstvo države. Da bi bili u stanju da nesmetano sprovedu svoje težnje da zavladaju u oblasti privrede, finansija, trgovine, saobraćaja i prosvete, srpska buržoazija najviše pažnje posvećuje organizovanju armije i žandarmerije. Armija i žandarmerija su dva stuba na kojima počiva vladavina nasilja srpske buržoazije. No, pored sve većeg nezadovoljstva u Hrvatskoj i Sloveniji, srpska buržoazija imala je i ozbiljniji problem. Snažan razvitak Komunističke partije mnogo više je uznemiravao vladajuće klase. Vlada se našla u krajnje teškom položaju. Morala je da vodi borbu na dva fronta. Zato je ona rešila, da se prvo obračuna sa jednim, opasnijim neprijateljem, da bi se posle, ako bude neophodno, svom silinom okomila na drugog. Srpska buržoazija odlučila je da se surovo obračuna sa Komunističkom partijom, tim pre, što je ona sigurno računala, ako ne na aktivnu podršku, onda u krajnjoj liniji na neutralnost hrvatskih i slovenačkih opozicionih partija u borbi vlade protiv komunista, Tako je i bilo. I ovoga puta se pokazalo da su buržoaske partije uvek spremne, bez obzira na sve protivrečnosti, da zajednički istupe protiv svog opšteg neprijatelja, protiv partije revolucionarnog proletarijata.

Kako se i moglo očekivati, Komunistička partija je u borbi sa belim terorom ostala usamljena. Izuzimajući Republi-kansku partiju Srbije, sve partije sitnoburžoaske opozicije, mada su iz demagoških razloga ponekad i procedili koju reč protesta protiv nasilja vlade, bili su ustvari srećni da se spasu od tako opasnog konkurenta u političkoj borbi, kakva je bila Komunistička partija.

2. Dogadjaji u Jugoslaviji pokazuju pravu vrednost buržoaske demokratije i parlamentarizma. U konkretnim veoma složenim istoriskim prilikama demokratija i parlamentarizam pokazale su se kao sasvim nedovoljna sredstva za učvršćenje klasne vladavine buržoazije. U trenutcima kritičnim za njenu klasnu vladavinu, buržoazija ne preza od toga da otvoreno pogazi sve principe demokratije i parlamentarizma. Buržoazija priznaje samo jedan neprikosnoven princip, koji ona nikad ne narušava. On glasi: klasni interes! Ministar policije Drašković, autor "Obznane", tipičan plutokrat, u jednom od svojih govora, vešto je formulisao taj princip sledećim rečima: "Država stoji iznad demokratije, danas demokratija, sutra oligarhija, država - prekosutra i za sva vremena". Na izvesnom stepenu razvitka klasnih protivrečnosti buržoazija baca demokratiju i parlamentarizam na djubrište, proglašava nemilosrdnu diktaturu i pribegava svim mogućim terorističkim sredstvima, da bi produžile svoju klasnu vladavinu, kojoj pretila opasnost. No, teror u rukama klase, koja je istoriski osudjena na smrt, može isto toliko malo da produži vladavinu te klase, koliko i kamfor - život samrtniku. Odumiranje demokratije i parlamentarizma je pravi simptom odumiranja buržoaskog društva; bezuspešni su svi pokušaji buržoazije da stvori novu, elastičniju formu, u svojoj ekonomskoj osnovi, smrtno poraženoj vladavini kapitala. Buržoasko društvo je sebe istoriski preživelo u samoj osnovi. Otuda i nema takvog oblika pomoću kojeg bi buržoasko društvo produžilo svoj život.

3. Mi smo izložili glavne uzroke belog terora, Oni su trojaki: politički, socijalni i ekonomski. Mi smo takodje naveli razloge, kojim je buržoazija pravdala režim belog terora; strah pred revolucijom. Interesantno je istaći, kako jugoslovenski socijal-izdajnici objašnjavaju pojavu belog terora. Sa njihovog "marksističkog" gledišta, krivicu za beli teror, koji vlada u Jugoslaviji, snose samo komunisti. Komunisti su izazvali i pojačali reakciju svojom aktivnošću. Zato su oni krivi i za pojavu vanrednog zakona protiv radničke

klase, komunistička taktika je vodila direktno diktaturi buržoazije. Zato - socijal-izdajnici izvlače zaključak - neka se radnici, posle gorkog iskustva sa komunistima, vrate svojoj jedinoj spasiteljki - socijaldemokratiji, koja će po starom oprobanom metodu zalutalu radničku klasu izvesti na pravi put. No čak i površna analiza pokazuje svu šturost takve socijal-izdajničke filozofije. Da analiziramo njenu glavnu ideju: komunisti izazivaju i pojačavaju reakciju. Uostalom to i nije sopstvena misao jugoslovenskih izdajnika, to je opšte shvatanje svih socijal-izdajnika u celom svetu, bez obzira da li pripadaju Drugoj ili Drugoj i po Internacionali. Upravo ona zato zaslužuje, da se na njoj malo zaustavimo. Tvrdnje socijal-izdajnika, da komunisti izazivaju i pojačavaju reakciju, znači ne samo to, da oni (socijal-izdajnici) ne umeju dijalektički da misle, nego i da nemaju najosnovnijeg pojma o istoriskom materijalizmu. Izdajnici, koji sebe proglašavaju marksistima, nisu u stanju da shvate elementarnu istinu: da su socijalnaⁱ socijalistička revolucija dve komponente istog istoriskog procesa, da se upravo kroz njih odražava dijalektički razvitak društva, i to tim jasnije i oštrije, što je društveno uređenje bliže propasti. Osnovna pogreška socijal-izdajnika je u tome, što oni simptom uzimaju kao uzrok. Kada jugoslovenski izdajnici izjavljuju, da su komunisti krivi, zbog pojave Zakona protiv komunista, onda su oni sasvim u pravu u tom smislu, što nikakvog zakona protiv komunista ne bi moglo da bude, ako komunisti ne bi uopšte postojali. Ipak, sva tragedija te smešne socijal-izdajničke filozofije je u tome, što oni u komunističkom pokretu ne vide istorisku nužnost, te zato i nisu u stanju da shvate ni one pojave, koje kao istoriski nužno prate razvoj komunističkog pokreta. Zato i nije čudno što u lageru socijal-izdajnika toliko brbljaju o "katastrofalnim" komunističkim metodima i tome slično. Uostalom, bankroteri Druge i po Internacionalne time samo pokazuju svoju istorisku nedotupavnost.

4. Kako se vidi iz ovog kratkog osvvrta na razvitak Komunističke partije Jugoslavije, partija je stalno vodila bitku. Cela njena istorija ispunjena je, s jedne strane, nizom krupnih masovnih kampanja (generalni štrajkovi, demonstracije, izbori), s druge strane, neprekidnom borbom protiv oportunističkih elemenata u partiji, koji su je u svim kritičnim trenucima podnuklo napadali. Ta neumorna borba, na dva fronta tražila je od Komunističke partije Jugoslavije ogroman deo njenih snaga. Partija zato nije mogla da stvori na vreme snažan, jedinstven organizacioni aparat, koji bi joj omogućio, ne samo da reaguje aktivnije na napade, nego i da lakše savlada krizu ilegalnosti. Komunistička partija Jugoslavije, silom prilika, razvijala se više u širinu, nego u dubinu. Tokom svog uspešnog razvitka Partija je odnosila pobedu za pobedom, osvajala nove pozicije, ne uspevši da učvrsti stare. Zato je ona, pred divljim naletom državne vlasti, izgubila mnoge pozicije lakše, nego što bi se očekivalo. U tom smislu pouka koju je stekla Komunistička partija Jugoslavije sastoji se u ovome: svaka komunistička partija treba da, u prvom redu, da posveti najveću pažnju stvaranju svog organizacionog aparata; ukoliko taj aparat bude snažniji, elastičniji i pokretljiviji, utoliko će sve tekovine partije biti sigurnije i trajnije.

5. Iskustvo Komunističke partije Jugoslavije pokazuje da u sitnoburžoaskoj zemlji, kakva je Jugoslavija, široka organizacija ilegalnog rada nailazi na ogromne, objektivne, teškoće. Glavni razlog je u tome, što u Jugoslaviji nema ni velikih gradova, ¹⁾ ni krupnih industriskih centara, koji su neophodni za uspešno sprovođenje mnogih važnih tehničkih radova (ilegalna štampa, partiske konferencije, kongresi itd.).

1) Najveći grad u Jugoslaviji - Beograd (112.000 stanovnika) je tipičan grad sitne buržoazije, U Beogradu nema ni jedne fabrike u kojoj bi radio toliki broj radnika, koliki je zaposlen u ukupno deset ministarstava.

6. Pod udarom belog terora pokolebali su se, pre svega, sitnoburžoaski elementi u Partiji. Oni su posle bitke prvi napustili i u njenom daljem toku ostali su pasivni ili su našli sklonište u raznim sitnoburžoaskim partijama. Značajno je istaći da su seljački elementi u našoj Partiji energičnije odupirali od gradjana - sitnih sopstvenika. Za sitnoburžoaskim elementima uskoro je krenuo i deo birokratizovanih službenika partiskih i sindikalnih organizacija, koje su se, kada su partija i sindikati bili stavljeni van zakona, odjednom našli na ulici, nemajući snage da se vrate na rad u preduzeća. Zabuna se primećivala i u redovima inteligencije. U njoj, istina, nije bilo slučajeva izdaje, no jedan njen deo koji je prišao radničkom pokretu, tek posle rata ili nešto ranije, bio je sklon oportunističkomu, nije brzo mogao da se snadje u novoj situaciji i svojim oportunističkim i neodlučnim ponašanjem otežavao je rad u novim uslovima. Sitnoburžoaska ideologija u vrhovima Partije izazvala je veliku krizu unutar Partije, koja se, međjutim, može smatrati iznemoglošću. Jedan deo radničke klase, usled iznemoglosti od neprekidne borbe i stradanja, posustao je pred pritiskom belog terora, pasivizirao se i postao nezainteresovan. Primećivali su se znaci umora, no ne gledajući na to, radnička klasa sjajno je izdržala borbu. Teške borbe i gonjenja izbacili su čitav niz prvoklasnih proleterskih snaga na poklju partiskog i sindikalnog rada. Jezgro komunističkog pokreta ostalo je zdravo i nepovredjeno. To je sigurna garantija, da će pokret ponovo oživeti i postati snažan faktor u političkom životu zemlje. Iskustvo Komunističke partije u uslovima režima belog terora pokazuje da beli teror iz proletarijata isteruje sitnoburžoaske elemente, jer oni nisu čvrsto vezani za radničku klasu, ubija njihovu živost, a avangardu proletarijata samo još više revolucioniše. Takva je dijalektika belog terora.